

Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи в България

Укрепване на услугите за деца, жертви
и преживели сексуално насилие и
експлоатация в цифровата ера

Благодарности

Настоящият доклад е едно от четирите национални проучвания, възложени от Детския фонд на ООН (УНИЦЕФ) в рамките на глобална инициатива за документиране на мултидисциплинарните модели на полагане на грижи за деца, които са жертви и са преживели сексуално насилие и експлоатация в цифровата ера. Глобалният проект бе ръководен от Афруз Кавиани Джонсън, Програмен директор „Закрила на детето“, която осигури цялостно техническо ръководство и подкрепа на изследователския екип.

Изразяваме искрена благодарност към екипа на **УНИЦЕФ България** за водещата роля, която пое при ръководенето на дейността на национално равнище, и по-специално към Любомир Крилчев, Координатор на програмите „Закрила от насилие“ и „Достъп до правосъдие“, Дани Колева, Програмен директор „Закрила на детето“, и Кристина де Бройн, Представител на УНИЦЕФ в България.

Изразяваме благодарност и към **„Child Frontiers“** за координирането на изследването на глобално и на национално равнище, както и за ръководенето на работата на изследователския екип.

Изследователски екип:

- Вимала Криспин – заместник-директор на „Child Frontiers“;
- Елайса Мендоса – старши сътрудник, „Child Frontiers“;
- Радостина Ангелова – „Глобал Метрикс“;
- Десислава Илиева – „Глобал Метрикс“.

Настоящият доклад е изготвен от Вимала Криспин, Елайса Мендоса и Карима Манджи от „Child Frontiers“ и Радостина Ангелова от „Глобал Метрикс“.

Отправляме благодарности също така към ръководството и персонала на Института по социални дейности и практики (ИСДП) и фондация „Асоциация Анимус“, и по-специално към:

- Професор Нели Петрова-Димитрова – основател на ИСДП;
- Мария Чомарова – директор на фондация „Асоциация Анимус“;
- Надежда Стойчева – директор на фондация „Асоциация Анимус“;

Изразяваме признателност и към следните служители за ценния им принос:

- **Фондация „Асоциация Анимус“:** Александър Степанов, Ани Торозова, Катя Кръстанова, Маргарита Рафаилова, Мария Трайчева, Марина Ангелова, Милена Лесева, Надя Кожухарова, Николина Ганева и Стела Билева;
- **ИСДП:** Антон Петров, Елица Станина, Маргарита Карачорова, Нели Александрова, Петя Димитрова, Янита Петрова и Златка Йорданова.

УНИЦЕФ изразява своята благодарност за финансовата подкрепа, предоставена за това изследване от „Safe Online“. Изразените в настоящия документ мнения, констатации, заключения и препоръки са на авторите и не отразяват непременно позицията на „Safe Online“.

Публикувано от Отдела за закрила на детето и миграцията към Дирекция „Глобални програми“ на УНИЦЕФ.

Имейл: childprotection@unicef.org

Уебсайт: www.unicef.org/protection

© Детски фонд на ООН (УНИЦЕФ), юли 2026 г.

Съдържание

Резюме.....	4
1. Обща информация	8
2. Общ преглед на мултидисциплинарния модел на услуги „Зона ЗаКрила“ в България.....	10
3. Интегриране на предоставянето на услуги.....	16
4. Приспособимост към цифровата ера.....	20
5. Подход, ориентиран към детето, и връзки с общността	24
6. Оценка на ефективността и съществуващи системи за мониторинг.....	28
7. Подкрепа за доставчиците на услуги и изграждане на капацитет	29
8. Пътят напред.....	31
Приложение I: Препоръки.....	32
Приложение II: Проверени източници.....	35

Резюме

Когато децата са преживели насилие, те имат право на достъп до услуги, които подпомагат възстановяването, закрилата и правосъдието. Това изисква координирана подкрепа от практикуващи специалисти от различни области, включително разследващи полицаи, прокурори, социални работници, медицински специалисти и психолози. Обединяването на тези дисциплини в един интегриран модел може да доведе както до по-голяма ефективност при предоставянето на услуги, така и до по-добри резултати чрез прилагането на подход, ориентиран към детето.¹ Въпреки това все още няма достатъчно данни за това как такива модели функционират в различни социално-икономически контексти, както и за способността им да реагират ефективно на вреди, улеснени чрез употребата на технологии.²

Настоящият доклад е част от поредица от четири национални доклада и представя констатации от бърз глобален преглед на литературата, преглед на документи на национално равнище и работа на терен, проведена в България, като акцентът е поставен върху мултидисциплинарния модел на услуги „Зона ЗаКрила“ (или „Зона за закрила на детето“). Целта на проучването беше да се съберат данни, предназначени за политици и практикуващи специалисти относно добрите практики за укрепване на мултидисциплинарното взаимодействие и подобряване на резултатите за децата и техните семейства.

Моделът „Зона ЗаКрила“

Моделът „Зона ЗаКрила“ е въведен в България като специализирана мултидисциплинарна услуга за интегрирано предоставяне на услуги, координирани и ориентирани към детето, за деца, които са жертви и свидетели на насилие, както и за техните семейства, в рамките на една обща среда. Моделът е разработен в отговор на фрагментацията в службите за закрила на детето и има за цел да приведе националната практика в съответствие с международните стандарти и директивите на Европейския съюз относно правата на жертвите. Основният му принцип е, че институциите трябва да организират своите действия около детето, а не да

то и лицата, полагащи грижи за него, да трябва да се ориентират в множество системи.

Вдъхновен от международни модели като „Мрежата „Барнахус““ (Barnahus Network) и центровете за закрила на децата, моделът „Зона ЗаКрила“ беше тестван през 2015 г. в рамките на партньорство между Института по социални дейности и практики, фондация „Асоциация Анимус“, местните общини и Детския фонд на ООН (УНИЦЕФ). Услугите включват провеждане на разпити и изслушвания в „сини стаи“, пригодени за деца, подкрепа при кризисни интервенции, правна помощ, психологическа подкрепа, помощ при координирането на случаите и осигуряване на достъп до услуги за съдебномедицинска експертиза. Осигурява се непрекъснато управление на случаите – от първоначалното сигнализиране за насилие до пълното възстановяване. Моделът, който първоначално беше тестван в три общини, в момента се разширява до 11 населени места в цялата страна и все повече се интегрира в съществуващата инфраструктура на социалните услуги в общността.

Възможности и обучение

Децата и лицата, полагащи грижи за тях, споделят, че услугите на „Зона ЗаКрила“ като цяло са достъпни и полезни, че моделът намалява необходимостта от посещения в множество институции и че неговият подход намалява травмата особено когато при разпитите и изслушванията се използват „сини стаи“, тъй като това премахва необходимостта децата да повтарят показанията си в съда.³ Лицата, полагащи грижи, разказват за положителни преживявания в центровете „Зона ЗаКрила“, като посочват уважителното отношение и практическата подкрепа от страна на мултидисциплинарните екипи.

Опитът на България обаче показва, че ефективността на мултидисциплинарните модели на практика зависи не само от тяхната формална структура. Моделът „Зона ЗаКрила“ се оказва най-ефективен на места като Шумен, където десетилетие на сътрудничество е изградило силно доверие между заинтересованите страни, като

1 Детски фонд на ООН, „Мултидисциплинарни модели на грижа“: Укрепване на услугите за деца, жертви и преживели сексуално насилие и експлоатация в цифровата ера“, УНИЦЕФ, Ню Йорк, декември 2025 г.

2 Детски фонд на ООН, „Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи за деца, жертви и преживели сексуално насилие и експлоатация в цифровата ера: Бърз преглед на литературата относно услугите, ориентирани към детето, в отговор на насилие, извършвано както на живо, така и улеснено чрез употребата на технологии“, УНИЦЕФ, Ню Йорк, март 2025 г.

3 Отзиви от ползватели на услугите на „Зона ЗаКрила“ в Шумен, 2024 г. (вътрешен анализ).

е доказало, че ефективната координация може да бъде постигната и поддържана във времето. На други места качеството на изпълнението варира, като ефективността често се определя по-скоро от местното ръководство, установените взаимоотношения и активното участие на неправителствените организации (НПО), отколкото от институционализирани механизми. Това разкрива по-широки системни проблеми, които трябва да бъдат разрешени.

Държавните служби се нуждаят от достатъчни бюджети, за да осигуряват висококачествени мерки и да участват пълноценно в координираните действия. Големият брой случаи, с които се занимават социалните работници, психолозите и експертите криминалисти, води до забавяния и понижаване на качеството на услугите. От решаващо значение е професионалистите също да получават адекватна подкрепа, за да се предотврати прегарянето им (burnout) и високото текучество на персонала.

Нарастващият брой на случаите на сексуална експлоатация и насилие над деца, улеснени чрез употребата на технологии, налага непрекъснатото адаптиране на модела „Зона ЗаКрила“, тъй като капацитетът в тази област се развива. „Сините стаи“ се използват за провеждане на разпити и изслушване на деца, които са били обект на експлоатация чрез технологиите, а горещите линии за помощ под формата на чат предлагат на децата достъпен начин да потърсят подкрепа. С разширяването на модела в цялата страна интегрирането на систематични подходи за разпознаване и реагиране на насилие, улеснено чрез употребата на технологии, ще бъде от съществено значение за осигуряването на всеобхватна подкрепа за децата.

Напредък в посока устойчивост и разрастване

България отбеляза значителен напредък в превръщането на модела „Зона ЗаКрила“ от модел, използван в пилотни инициативи, подкрепяни от УНИЦЕФ, в услуга, ръководена от правителството. Моделът се разширява, като целта е да се установят

услуги във всички 28 области на България и по този начин да се гарантира, че всички деца имат достъп до подкрепа. Опитът, натрупан при преминаването към общинско и делегирано от държавата финансиране в България, предоставя ценни изводи за други държави, които се стремят да внедрят мултидисциплинарни модели в своите национални системи за закрила на детето.

В същото време опитът на България показва, че успешното разширяване на обхвата на такива модели зависи от стабилността на по-широките системи за закрила на детето, в които те трябва да бъдат интегрирани. Усилията за разширяване на обхвата, съчетани с укрепването на тези основи, предоставят практически насоки за държавите, които се стремят да институционализират мултидисциплинарните подходи по устойчив и справедлив начин.

Досега поддържането и разширяването на модела „Зона ЗаКрила“ зависеше от съчетаване на политическа ангажираност, институционална яснота и достатъчно финансиране. Силният ангажимент и поемането на отговорност от страна на правителството ще бъдат от решаващо значение за по-нататъшното намаляване на зависимостта от подкрепата на неправителствените организации, свързана с конкретни проекти, и за пълното интегриране на модела в съществуващата система за закрила на детето. Ще бъде необходимо държавните институции да приемат ясни оперативни насоки и стандартизирани процедури, за да се подпомогне прилагането на единна практика в цялата страна и съобразяването с предвидените нормативни рамки. За поддържането на качеството на услугите ще бъде необходимо и адекватно разпределение на ресурсите с разширяването на географския обхват, особено в селските и отдалечените райони. Накрая, постоянното и институционализирано обучение за изграждане на капацитет за всички специалисти, включително разследващи полицаи, прокурори, социални работници, педагози и доставчици на здравни услуги, ще бъде от съществено значение за осигуряването на последователна практика и дългосрочна устойчивост извън рамките на отделните проекти или циклите на финансиране.

Пътят напред

Въз основа на констатациите от проучването бяха определени ключови фактори за успех, насочени към укрепване на модела „Зона ЗаКрила“ и предоставянето на мултидисциплинарни услуги за деца, жертви и преживели сексуално насилие и експлоатация, както е посочено по-долу. Подробни препоръки са дадени в Приложение I.

Интегриране:

Да продължи да се укрепва съгласуването между службите за закрила на детето, социалните служби и правосъдната система, като същевременно се полагат целенасочени усилия за създаване на по-ефективни механизми за взаимодействие със секторите на здравеопазването и образованието. Въпреки ключовата си роля в ранното идентифициране и насочване към специалисти, както секторът на здравеопазването, така и този на образованието не се покриват достатъчно от взетите мултидисциплинарни мерки.

Иновативност:

Да се надграждат усилията за предлагане на интервенции, които да са специализирани, основани на доказателства и да отговарят на специфичните нужди както на децата, жертви на насилие, улеснено чрез употребата на технологии, така и на тези, с опасно поведение, чрез инициативи като иновативния модел „Зона ЗаКрила Плюс“.

Специализация и подкрепа:

Да се задълбочат усилията за изграждане на капацитет и насърчаване на професионалното развитие на работниците на първа линия, лицата, провеждащи разпити и изслушване на деца, адвокатите и психолозите, включително в областта на насилието и експлоатацията, улеснени чрез употребата на технологии, където капацитетът е особено ограничен, така че тези специалисти да могат ефективно да подкрепят всички деца. Да се гарантира, че на лицата от персонала се осигуряват адекватни и институционализирани системи за подкрепа, за да се предотврати прегарянето им и да им се оказва помощ да се справят с трудни ситуации.

Устойчивост и мащаб:

Да се продължи преходът към държавно/общинско финансиране и поемане на отговорност, като моделът „Зона ЗаКрила“ покрие всички 28 области на България, за да се гарантира равнопоставен достъп за всички деца и техните семейства, като същевременно се поддържа качеството чрез стандартизирани процедури и адекватно осигуряване на ресурси.

Внедряване:

Да се премине от неформалната, зависима от лични връзки координация към създаване на възможности за открит диалог между различните сектори, с цел съвместно разработване и институционализиране на стандартни оперативни процедури, протоколи и механизми за насочване, които да улеснят по-ефективното прилагане на

Достъпност и приобщаване:

Да се преодолеят пречките, които възпрепятстват достъпа на уязвимите групи до услугите, включително децата в селските и отдалечените райони, от ромски произход и други малцинствени общности, децата с увреждания, бежанците и мигрантите, младежите от общността на лесбийки, гейове, бисексуални, транссексуални, куйър, интерсексуални и др. (ЛГБТКИ+), както и момчетата, възпиращи от културното стигматизиране, чрез целенасочени инициативи за достигане до тези групи, културни медиатори и подходи за подкрепа, съобразени с конкретните нужди.

Факторите, определени в България като решаващи за успеха, до голяма степен съвпадат с тези, идентифицирани в останалите страни, обхванати в това глобално проучване, а именно Нигерия, Филипините и Южна Африка (вж. *Карте 1*).

Карте 1.

Основни изводи от глобалното проучване относно мултидисциплинарните модели на грижи

1

Интегриране на услугите чрез подходи, надхвърлящи единствено физическото им съвместно разполагане на едно място: Успехът зависи от силни междусекторни връзки, ясни законови пълномощия, съвместни протоколи и механизми за редовна координация, а не само от физическата близост на услугите и институциите.

2

Да се подходи систематично към случаите на насилие, улеснено чрез употребата на технологии: Услугите се нуждаят от специално разработени протоколи, обучение на персонала и по-ефективни процедури в правоприлагащите органи, за да подкрепят децата, които са жертви на сексуално насилие и експлоатация, улеснени чрез употребата на технологии.

3

Включване на модели в националните системи: Ефективните модели трябва да бъдат предвидени в законодателството, да се финансират с публични средства и да се въвеждат равномерно в цялата страна чрез планиран преход към държавно управление, съпроводен от ясни финансови стратегии.

4

Да се фокусира вниманието върху това, какво казват децата и общността: Децата, семействата и общностите трябва да бъдат включени в разработването и подобряването на услугите, за да се гарантира съобразяване с културните особености, достъпност и доверие. Услугите трябва да достигнат до най-уязвимите групи.

5

Подкрепа за благосъстоянието на служителите: Психологическото наблюдение, подкрепата от колеги, реалистичният брой случаи и управлението на стреса трябва да бъдат включени в моделите, за да се предотврати прегарянето и да се поддържа висококачествена грижа, особено за доставчиците на психосоциални услуги.

6

Наблюдение с цел учене и усъвършенстване: Системите за мониторинг трябва да бъдат разработени така, че да отразяват резултатите, ориентирани към детето, обратната връзка относно качеството на услугите и нововъзникващите тенденции, с цел непрекъснато усъвършенстване на практиката.

Източник: Адаптирано от Детския фонд на ООН, „Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи: Укрепване на услугите за деца, жертви и преживели сексуално насилие и експлоатация в цифровата ера“, УНИЦЕФ, Ню Йорк, декември 2025 г.

Обща информация

Макар използването на мултидисциплинарни модели на предоставяне на услуги да се насърчава като добра практика за подкрепа на деца, жертви и преживели сексуално насилие и експлоатация,⁴ като цяло липсват данни и информация относно способността на тези модели да отговорят на нуждите на децата в различни социално-икономически контексти⁵ и да подкрепят децата, обект на сексуално насилие, улеснено чрез употребата на технологии.⁶ Целта на настоящото проучване беше да се съберат данни в помощ на политиките и практикуващите специалисти относно добрите практики, да се укрепи мултидисциплинарната работа и да се осигурят по-добра грижа и по-добри резултати за децата и техните семейства. Освен това то имаше за цел да допринесе за глобалната база от данни и по този начин да подобри грижите за децата, станали жертви на сексуално насилие и експлоатация, включително насилие и експлоатация, улеснени чрез употребата на технологии.

Настоящият доклад се основава на констатациите от бърз глобален преглед на литературата⁷, преглед на документи на ниво държава и събиране на данни от теренни проучвания в България. Той е част от поредица от четири национални доклада и се фокусира върху мултидисциплинарния модел на услуги „Зона ЗаКрила“ (или „Зона за закрила на детето“) в България.

Проучването установи, че е важно да се прави разграничение между **формата** на мултидисциплинарните модели и тяхната **функция** в практиката. Макар междуведомственото сътрудничество да се ползва с широка подкрепа, ефективната координация продължава да представлява трудност. Въз основа на опита на специалистите по закрила на детето, работещи в рамките на тези модели, в проучването бяха разгледани както възможностите, така и ограниченията на мултидисциплинарните подходи.

Методология

След бърз преглед на световната литература изследователският екип разработи методология за посещенията в отделните държави, като се съобрази с насоките на експертна референтна група.⁸ Методологията премина през етична оценка от Институционалния надзорен съвет на „Health Media Lab“ и получи одобрение през април 2025 г.

От четирите държави, включени в глобалната документация, България беше първата, която проведе изследването и послужи като пилотна страна, където методологията и инструментите на проучването бяха тествани и усъвършенствани. УНИЦЕФ България подпомогна събирането на данни и координира логистиката с националните заинтересовани страни, които любезно сътрудничиха на изследователския екип по време на проучването (вж. Таблица 1).

Таблица 1.

Инструменти за събиране на данни и участници

Държава	Интервюта с ключови информатори	Отговори на анкетата	Дискусии във фокус групи	Прегледани документи
България	15	52	4	36

4 Радфорд, Лорейн и др. [Radford, Lorraine, et al.], „Действия за прекратяване на сексуалното насилие и експлоатация на деца: преглед на доказателствата“ [Action to End Child Sexual Abuse and Exploitation: A review of the evidence], Детски фонд на ООН, Ню Йорк, 2020 г., стр. 111 – 118.

5 България премина от категорията на страните със средновисок доход (2004 – 2024 г.) и през юли 2024 г. достигна статута на страна с висок доход, но продължава да се сблъсква със значителни трудности в областта на закрилата на децата, като извлечените поуки са от значение за работата на УНИЦЕФ в други икономики в преход.

6 „Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи за деца, жертви и преживели насилие“ [Multidisciplinary Models of Care for Child Victims and Survivors]

7 Пак там.

8 Консултативната група, състояща се от външни стратегически партньори в рамките на екосистемата за онлайн безопасност на децата, беше натоварена със задачата да предоставя обратна връзка относно провеждането на изследването на ключови етапи, включително да преглежда и да дава обратна връзка по отношение на крайните резултати.

Интервютата с ключови информатори и дискусиите във фокус групи бяха проведени от екип от международни и национални изследователи с целенасочено подбрани ключови информатори, чиято работа е пряко свързана с модела „Зона ЗаКрила“. Сред тях бяха информатори от държавни и неправителствени организации (НПО). Изследователският екип беше поканен също така да присъства на координационна среща на местно ниво на заинтересовани страни на високо равнище⁹ в един от регионите на България (Шумен), където беше предоставена ценна информация. Изследователският екип прегледа съответните документи, предоставени от УНИЦЕФ България и националните заинтересовани страни, и проведе онлайн количествено проучване сред доставчиците на услуги на първа линия, участващи в прилагането на модела „Зона ЗаКрила“, с цел да събере гледните точки на по-широк кръг от заинтересовани страни. При събирането на всички данни бяха спазени принципите на информираното съгласие, безопасността на участниците и поверителността. Информацията, получена чрез събиране на данни на терен, беше съпоставена и анализирана съвместно с констатациите от прегледа на документи, който включваше преглед на 36 източника на английски и български език (вж. Приложение II)

С цел осигуряване на качеството данните, събрани от националния изследователски екип, бяха подложени на многократна кръстосана проверка и анализирани на няколко етапа. Данните на ниво държава първо бяха прегледани и обобщени от изследователския екип и потвърдени по време на семинари с национални заинтересовани страни, след което бяха подложени на последващ анализ от „Child Frontiers“ с цел консолидиране на основните констатации. Резултатите бяха допълнително прегледани и обобщени за целите на настоящия доклад. Препоръките, представени в доклада, бяха изготвени съвместно с националните заинтересовани страни по време на два семинара за обмен на опит и обсъждане, проведени на 29 септември и 3 октомври 2025 г.

Проектът на доклада беше финализиран след консултации с Детския фонд на ООН (УНИЦЕФ) и неправителствените организации, участвали в разработването и внедряването на модела – а именно Институтът по социални дейности и практики (ИСДП) и Фондация „Асоциация Анимус“ (Анимус) – след което беше предоставен на заинтересованите страни на национално ниво.

Пропуски и ограничения

Проучването имаше сравнително ограничен обхват, като събирането на първични данни беше проведено само в две общини в България. Прегледите на световната и националната литература не са имали за цел да бъдат изчерпателни, а степента на подробност беше ограничена от времевата рамка и обхвата на проучването, както и от наличната доказателствена база. Прилагането на мултидисциплинарните модели се различаваше значително в отделните региони. Въпреки тези ограничения, проучването предостави солидна база от доказателства. Първичните данни бяха съпоставени с литературни прегледи и количествени проучвания, а резултатите бяха проверени от национални изследователи с оглед на тяхната точност. Значителната последователност, наблюдавана между различните източници на данни, засилва достоверността на общите изводи.

Като пропуск беше отбелязана ограничената информация, събрана относно гледните точки на децата и лицата, полагащи грижи за тях. Изследването се позовава и на вторични източници, включително такива, свързани с начина, по който доставчиците на услуги събират мненията на децата относно уместността и ефективността на услугите. Предстоящи изследвания, включително тези в рамките на проекта „Прекъсване на вредата“ (Disrupting Harm)¹⁰ и „Мрежата „Барнахус““¹¹, ще предоставят важна информация за гледните точки на децата и семействата.

⁹ Сред тях са началникът на полицията, районната прокуратура, съдебни служители, представители на общинските власти, служители от службата за закрила на детето, представители на ръководството на социалните служби и представители на ръководния екип на „Зона ЗаКрила“.

¹⁰ Повече информация можете да намерите на уебстраницата на проекта (<https://www.unicef.org/innocenti/projects/disrupting-harm>).

¹¹ Повече информация можете да намерите на уебсайта на проекта (<https://barnahus.eu/>).

2

Общ преглед на мултидисциплинарния модел на услуги „Зона ЗаКрила“ в България

Общ преглед: Моделът „Зона ЗаКрила“

Основен екип: социални работници, психолози, експерти, провеждащи разпити и изслушвания, и правни експерти.

Външни партньори: служби за закрила на детето, правоохранителни органи, съдебната система, училища (при случаи на насилие между връстници) и лекари (за съдействие при медицински прегледи).

Официален механизъм за координация: задължително включване на социалните служби, полицията, прокуратурата и общинските власти в рамките на 24 часа след подаване на сигнал за насилие.

Местоположение: първоначалният модел предвиждаше създаването на Детски център за застъпничество и подкрепа във всяка от трите общини в сгради, предоставени от местните власти, с изключение на София, където сградата беше собственост на неправителствената организация, осъществяваща услугата (Анимус). В момента моделът се разширява до 11 области в цялата страна.

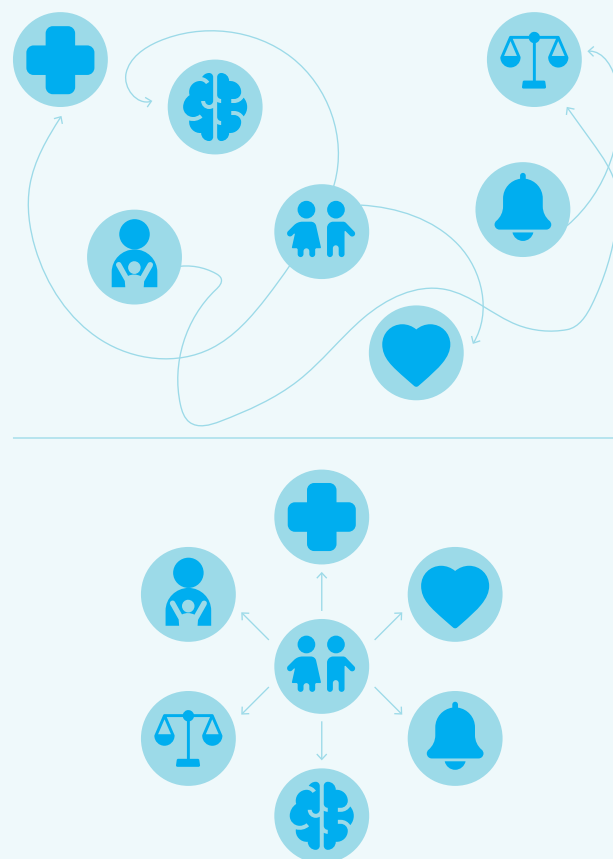
Развитие на модела: Моделът „Детски център за застъпничество и подкрепа“ беше адаптиран, за да предлага специализирани услуги, осигуряващи интегрирана подкрепа „под един покрив“, и беше тестван пилотно в три общини/региона; след външна независима оценка пилотният проект беше разширен, за да обхване още осем общини/региона.

Моделът „Зона ЗаКрила“ предлага специализирани центрове за застъпничество и подкрепа на деца, които предоставят интегрирани услуги на деца, станали жертви или свидетели на насилие и престъпления, както и на техните семейства. Създаден е специално с цел да подкрепя децата, жертви и свидетели на насилие, и работи както с родители, които не са извършили престъпление, така и с тези, които са, за да се справи с домашното насилие. Моделът беше разработен в отговор на необходимостта от интегриране на фрагментираните услуги и осигуряване на специализирана грижа, ориентирана към детето, на едно място (вж. *Фигура 1*). Целта му е да приведе системата за закрила на детето в България в съответствие с международните стандарти и директивите на Европейския съюз (ЕС) относно правата на жертвите.

Моделът „Зона ЗаКрила“ се реализира от организациите ИСДП и Анимус с подкрепата на УНИЦЕФ.¹² Целта на модела е да се гарантира, че децата, жертви или свидетели на насилие, получават психологическа, социална и правна помощ на едно място, като подкрепата се координира между социалните служби, полицията, прокуратурата и съдилищата. Основната идея е институциите да се обединят около детето, вместо то и неговото семейство да трябва да се ориентират в множество системи. „Зона ЗаКрила“ работи с деца, засегнати от всички форми на насилие, и с техните семейства, като обхваща както текущи случаи, така и случаи на насилие в миналото. Моделът осигурява непрекъсната подкрепа и застъпничество за децата, станали жертви на насилие, и на техните семейства през целия процес на работа по случая – от момента на получаване на сигнал за насилие и започване на разследването до приключването на процеса на възстановяване. Услугите са предназначени да подпомогнат възстановяването и укрепването на способността на родителите да се грижат за децата си, като акцентът е поставен върху безопасността и най-добрия интерес на децата.

Моделът „Зона ЗаКрила“ беше пилотиран и стартиран през 2015 г. в София, Шумен и Монтана в партньорство с правителството на България и местните общини. Освен в София, Монтана и Шумен, ИСДП и Анимус разширяват модела в още осем общини в цялата страна (Бургас, Кюстендил, Пазарджик, Пловдив, Стара Загора,

Фигура 1.
Организация на услугите със и без модела „Зона ЗаКрила“

Източник: УНИЦЕФ България, „Закрила от насилие за всяко дете“, София, <https://www.unicef.org/bulgaria/zakрила-от-насилие-за-всяко-дете>, посетено на 11 май 2026 г.

Варна, Видин и Ямбол; вж. *Фигура 2*). Вдъхновен от моделите „Барнахус“, „Детски център за застъпничество и подкрепа“ и „На едно място“ (One-stop), моделът „Зона ЗаКрила“ се основава на интердисциплинарен подход за осигуряване на достъп до правосъдие и възстановяване от травма чрез предоставяне на социална, психологическа и правна подкрепа, съобразена с нуждите на детето, която се предлага на едно място. Основният екип се състои от социални работници, психолози, експерти, провеждащи разпити и изслушвания, и правни експерти. Моделът включва също така външни партньори от българското правителство и общините, включително службите за закрила на детето, правоохранителните органи, съдебната система и образователните институции.

¹² Двете водещи НПО (ИСДП и Анимус) са възприели различни подходи за разширяване на обхвата на модела, включително различия в стратегиите за подбор на общините, както и в интензивността на предоставяната подкрепа и обучение. ИСДП също така провежда пилотен проект „Зона ЗаКрила Плюс“ в две населени места. Въпреки това цялостното внедряване и разширяване на модела се основава на единна методология, последователни стандарти и единен подход във всички обекти.

Конкретните услуги, предлагани от модела „Зона ЗаКрила“, включват:

Специално обособени в обектите „сини стаи“, пригодени за работа с деца,

където обучени специалисти провеждат разпити и изслушвания, които се записват за използване в съда (като по този начин се избягва ненужното излагане на детето на официалната среда в съдебна зала и се свежда до минимум вторичната травматизация);

Кризисна интервенция и неотложна закрила

на деца, засегнати от докладвани случаи на насилие, включително спешно извеждане на детето от опасна среда, координирано между полицията, социалните служби и прокуратурата;

Правна помощ и представителство

да подпомага децата и техните семейства при ориентирането им в съдебните процедури;

Индивидуална оценка

на здравето, психологическото благополучие и конкретните уязвимости на детето с цел определяне на подходящи мерки за закрила и насочване към предоставянето на специализирана подкрепа за преодоляване на травмата;

Координация и наблюдение на случаите

с участието на социални работници, разследващи полицаи, прокурори, училища и неправителствени организации с цел изготвяне и проследяване на интегрирани планове за подкрепа за всяко дете;

Достъп до съдебномедицински експерти

чрез съгласуване с местните болници и клиники с цел документиране и лечение на наранявания при случаи на насилие.

„Зона ЗаКрила“ не е услуга, предлагана под един покрив като „Барнахус“, а услуга, която работи в рамките на мрежа. Опитваме се да обединим всички, дори когато действат поотделно.“

„Искаме да имаме партньори навсякъде, за да може тази мултидисциплинарна грижа за детето наистина да се осъществи. В много случаи успяваме... а в други – не.“

„Общините [местните административни органи] са ключови партньори. Те ни предоставят сгради, в които да разположим услугите си; искат да сме там и да работим.“

– Управители на „Зона ЗаКрила“

Предлагат се консултации, терапия и рехабилитационни услуги, съобразени с преживените травми, както за децата, така и за техните семейства. Ако детето трябва да участва в съдебни процедури, освен провеждането на разпити и изслушвания в „сините стаи“ (вж. *Фигура 3*), се осигуряват и медиация, и подкрепа.¹³ На семействата се предоставя правна помощ както по време на наказателните, така и по време на гражданските производства. Такива производства включват спорове за родителски права, свързани с твърдения за насилие, както и заповеди за защита съгласно Закона за защита от домашно насилие. На ниво общност мултидисциплинарни екипи предприемат действия за реагиране при кризи на място, за да окажат подкрепа на селските и труднодостъпните общности в целевите райони.

Фигура 2.
Обекти на „Зона ЗаКрила“

Фигура 3.
Принципи, ръководещи мултидисциплинарното и междуведомственото сътрудничество в „сините стаи“

1 Да се отчита най-добрият интерес на детето при всички действия и интервенции.	4 Да се провеждат разпити и изслушвания на деца, жертви или свидетели на престъпления, без неоправдано забавяне.	7 Да се зачитат достойнството, мислите, чувствата и мненията на детето, както и участието му в процесите на вземане на решения в съответствие с индивидуалните му нужди.
2 Да се информират детето и родителите за процедурите, които се провеждат по случая, за техните права и достъпа им до правосъдие.	5 На детето, което е жертва или свидетел на престъпление, да се предостави възможност да бъде придружавано от своя законен представител или, ако е уместно, от възрастен по избор на детето, освен ако не е взето мотивирано решение за обратното по отношение на това лице.	8 Да се прилага мултидисциплинарна и междуинституционална практика, основана на научни изследвания и знания.
3 Да се гарантира правото на детето на свобода на изразяване, когато то дава показания в съдебни производства.	6 Да се изготвя индивидуална оценка на конкретните нужди от закрила на детето, което е жертва на престъпление.	9 Да се вземат предвид възрастта и индивидуалните особености на детето във всеки отделен случай.

Източник: „Методика за ползване и работа в специално обособени помещения „сини стаи“ за изслушване на деца и провеждане на разпити“, междуинституционален документ, подписан от министъра на вътрешните работи, представител на Върховния съдебен съвет, главния прокурор, председателя на Държавната агенция за закрила на детето и изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане, 2024 г.

¹³ Протоколите и стандартите, разработени в рамките на модела „Зона ЗаКрила“ и използвани при прилагането му за създаването на „сини стаи“, съобразени с нуждите на децата, бяха включени в националната методика за провеждане на изслушвания и разпити на деца, съобразени с техните нужди, която беше приета през юли 2024 г.

Макар съгласуването между различните институции и сектори невинаги да е лесен или безпроблемен процес, въвеждането на модела се оказва важна възможност за пилотно прилагане на мултидисциплинарен подход, съобразен с българския контекст. Това бе определено като необходимост от заинтересованите страни в областта на закрилата на детето поради продължаващите системни проблеми, включително слабата съгласуваност между институциите, липсата на систематичен подход към случаите на насилие и незадоволителното прилагане на съществуващите закони. Персоналът на първа линия, ангажиран с прилагането на модела, има положително мнение за качеството на услугите, предоставяни в рамките на модела „Зона ЗаКрила“, като според 94% услугите са с много високо или добро качество.¹⁴ Повече от 6 на всеки 10 служители (61%) са съгласни с твърдението, че децата, преживели сексуална експлоатация и насилие,

14 Въз основа на онлайн анкета (n = 52).

15 Пак там.

„Целта на координационния механизъм не е да се разпитва детето.

Специалистите се срещат, обменят информация и планират следващите стъпки – детето не бива да бъде призовавано отново и отново.“

– Служител на „Зона ЗаКрила“

и техните семейства получават значително подобрени услуги след внедряването на модела.¹⁵

Служителите и партньорите на „Зона ЗаКрила“ демонстрират висока способност да оценяват обективно качеството на предоставяните от тях услуги, включително чрез идентифициране на предизвикателствата, с които са се сблъскали, и извлечените поуки.

„Понякога не можем да ги накараме да работят както трябва със сила, затова следващата най-добра стратегия е да им покажем как трябва да се работи – да демонстрираме модела на практика.“

„Нашата цел е да покажем как изглежда един добре функциониращ мултидисциплинарен екип – да го направим видим, за да могат другите да последват примера ни.“

„Нашият екип е мултидисциплинарен. Има психолог, социален работник, адвокат и т.н., но те защитават интересите по случая пред държавните служби.“

„Понякога екипът на „Зона ЗаКрила“ е този, който инициира срещата. Той се свързва с всички останали заинтересовани страни и координира действията им, дори когато другите не проявяват желание. Понякога ни упрекват, че ги притискаме да отворят вратата и да започнат работа.“

– Служител в услуга, работеща по модела „Зона ЗаКрила“

Ресурси и финансиране

Системата за социални услуги в България се регулира от Закона за социалните услуги (2019 г.) и Наредбата към него (2020 г.), които определят правната и административната рамка за планиране, предоставяне и финансиране. Моделът „Зона ЗаКрила“ бе създаден като специализирана услуга за деца, жертви на насилие, и техните семейства в съответствие със Закона за закрила на детето (2019 г.) и Закона за социалните услуги (2019 г.). Поради реформата в сферата на социалните услуги и промените в България, настъпили след първоначалното разработване на модела през 2015 г., стратегията за разширяване на обхвата на модела в нови населени места се състои в създаването на специализиран екип в осем нови региона, със седалища в съществуващи социални услуги.

Моделът „Зона ЗаКрила“ бе разработен първоначално с финансова и техническа подкрепа от УНИЦЕФ и двете партньорски НПО (ИСДП и Анимус), които подкрепиха пилотната фаза и неотдавнашното разширяване на инициативата чрез предоставяне на обучение, супервизия и допълнителна подкрепа за изграждане на капацитет. Моделът бе финансиран от УНИЦЕФ до 2024 г., след което услугите бяха интегрирани в държавната система и започнаха да се финансират като делегирани общински услуги. Осигурено е допълнително финансиране за подкрепа на целеви дейности, включително дейности за изграждане на регионален капацитет и повишаване на осведомеността. Моделът вече е финансово устойчив, като предоставянето на

услугите се финансира от местните общини чрез средства, делегирани от държавата. Първите три пилотни центъра – в София, Шумен и Монтана – се финансират или като специализирани Центрове за обществена подкрепа, които работят изключително по случаи на насилие (София), или чрез финансиране за по-широкопрофилни центрове за обществена подкрепа и комплекси за социални услуги за деца и семейства (Монтана и Шумен). Освен това съответните държавни министерства финансират дейностите на правоприлагащите органи и съдебната система, свързани със закрилата на децата.

Анкетираните обясняват, че моделът първоначално е бил разработен, за да покаже как може да се осъществява ефективно мултидисциплинарна работа и какви положителни резултати може да има тя, като целта е била по-късно ръководството по неговото изпълнение да бъде прехвърлено на правителството. Този преход обаче се оказва труден, както показва опитът на персонала в последно откритите центрове на „Зона ЗаКрила“. Служител в един от тези по-нови обекти обяснява, че „официалните участници в системата все още не ги вземат насериозно“. Интервюираните партньори от правителството или не са запознати с модела, или го разглеждат просто като още една възможност за насочване, а не като коренно нов начин на работа. Анкетираните подчертават значението на проактивната работа с обществеността и застъпничеството за повишаване на видимостта на услугите и за изграждане на взаимоотношения и доверие с партньорите от правителството – особено със съдилищата, правоохранителните органи и сектора на образованието.

„Нормативната рамка и оперативните стандарти не са – и никога няма да бъдат – свършени, но осигуряват адекватна основа за съвместна работа. Проблемът е свързан с практиката, т.е. с прилагането им, както и с качеството както на съвместната работа, така и на професионализма в действията на всеки участник.“

Източник: ИСДП, Източник: ИСДП, публикация „Приятелско към детето правосъдие - Къде сме? (2025 г., стр. 7)

„Координацията се основава на индивидуални взаимоотношения, а не на институционализирани механизми, което може да представлява проблем по отношение на възпроизводимостта и дългосрочната устойчивост.“

– Служител в услуга, работеща по модела „Зона ЗаКрила“

Интегриране на предоставянето на услуги

Официалният държавен механизъм за координация при предоставянето на услуги предвижда, че социалните служби, полицията, прокуратурата и общинските власти трябва да се включат в рамките на 24 часа след подаването на сигнал за случай на насилие. Тази задължителна мултидисциплинарна оценка е уникална характеристика на българската система и може да се окаже подход, който си заслужава да бъде разгледан и от други държави (вж. *Капе 2*). Всеки център „Зона ЗаКрила“ служи като централен възел, който обединява ключовите участници, улеснява съгласуването между различните институции и гарантира, че детето дава показания само веднъж. Всички услуги, необходими по време на участието на детето в съдебни и административни процедури – включително тези за индивидуална оценка, психологическа подкрепа, терапия и рехабилитация, правни консултации,

застъпничество и посредничество (с изключение на услугите за медицински прегледи и грижи) – се предоставят на едно място.

Анкетираният обясняват, че тази междусекторна интеграция дава най-добри резултати в Шумен, където в продължение на десетилетие са се изградили дългосрочно сътрудничество и доверие между заинтересованите страни. Макар участието на службите за правна и психосоциална подкрепа да е оценено като значително и ефективно, според докладите практическото взаимодействие между институциите остава до голяма степен неформално, бавно и непоследователно. Сътрудничеството често се основава на индивидуални взаимоотношения, а не на институционализирани механизми, което сочи към потенциални проблеми по отношение на възпроизводимостта и дългосрочната устойчивост.

Капе 2.

Мултидисциплинарна индивидуална оценка

Въз основа на измененията в Наказателно-процесуалния кодекс (2023 г.), Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления и Закона за социалните услуги (член 3, ал. 2, чл. 6, ал. 1 и чл. 6, ал. 2, съответно), както и в съответствие със Закона за закрила на детето и Директивата на ЕС за правата на жертвите (Директива 2012/29/ЕС, член 22), доставчиците на услуги в България са задължени да извършват **индивидуални оценки** на жертвите на престъпления. Анкетираният обясняват, че това изискване осигурява изключително важна **правна основа за междуправителното сътрудничество** и съвместната работа. В центровете „Зона ЗаКрила“ се извършва цялостна

мултидисциплинарна оценка на здравето, психологическото състояние, социалното положение и конкретните уязвимости на детето. Както е описано в изследването с участието на заинтересованите страни, проведено от ИСДП и др. (2025 г.) интегрираните индивидуални оценки „се използват от системата за закрила на детето за предприемане на мерки за закрила, от съдебната система за предприемане на мерки за закрила на детето в качеството му на уязвим свидетел, както и от самата услуга за подпомагане на интервенциите. Това осигурява координация на усилията, полагани от различните институции, като ги съобразява с нуждите на детето“ (стр. 28).

Бяха положени значителни усилия за създаването на междуетадовна работна структура, в която всички услуги да се предоставят под един покрив. Изглежда, че на едни места това е било постигнато по-успешно, отколкото на други.

Едно от основните предимства и отличителна черта на модела „Зона ЗаКрила“ е съвместната подкрепа, която децата получават от адвокат и психолог. Този интегриран подход укрепва застъпничеството, като едновременно обръща внимание както на правните, така и на емоционалните аспекти на

преживяванията на детето. Екипи, съставени от адвокати и психолози, работят съвместно, за да осигурят на детето (и неговото семейство) информация и подкрепа по време на всички правни и терапевтични процедури. Те се стремят да представят информацията по начин, който е едновременно подходящ за възрастта на детето и съобразен с емоциите му, като по този начин гарантират, че детето разбира какво се случва, и същевременно опазват неговото психологическо благополучие (вж. Таблица 2).

Таблица 2.

Ролята на психолога и адвоката в модела „Зона ЗаКрила“

Ролята на психолога	Ролята на адвоката
Следи за емоционалното и психологическото благосъстояние на детето	Използва психологически оценки за изготвяне на правна стратегия
При необходимост провежда терапия	Осигурява правно представителство, съобразено с конкретните нужди на детето
Предоставя редовна информация за състоянието на детето	Застъпва се за процедури, съобразени с нуждите на децата (като например изслушванията в „синя стая“)
Предоставя специализирана информация относно нуждите, свързани с развитието на детето	Полага усилия за осигуряване на подходящи правни мерки за защита, включително ограничителни заповеди

Анализът на мултидисциплинарни модели в различни страни показва, че мястото на прилагане на модела оказва пряко влияние върху видовете предлагани услуги, както и върху характера на съвместната работа между различните служби. Това важи особено за медицинските услуги: моделите, базирани в болници и медицински центрове (центровете за грижи „Тутузела“ в Южна Африка, Центровете за насочване при сексуално насилие в Нигерия, Отделите за закрила на жените и децата във Филипините), предоставят предимно здравни грижи и съдебномедицински услуги, но могат да се сблъскат с предизвикателства при справянето с правните, психосоциалните и други аспекти на грижите. Модели като „Зона ЗаКрила“, които не функционират в рамките на здравни заведения, срещат затруднения при координацията с медицинските служби, но са в състояние да предоставят консултации и правна помощ.

Анкетираните обясняват, че усилията за справяне с непосредствената травма на децата са насочени предимно към предоставянето на психосоциални услуги и услуги за кризисна интервенция, които се предлагат на място от персонала на ИСДП и Анимус. Провеждането на съдебни разпити и правни процедури в помещенията „синя стая“ са други ключови услуги, предлагани от модела; тези услуги имат за цел да сведат до минимум броя на разпитите на децата и по този начин да се избегне повторното им травмиране.

Предоставянето на здравни грижи и съдебномедицински услуги продължава да бъде непостоянно поради ограничените ресурси и недостига на съдебномедицински експерти, особено извън големите градове. Тъй като съдебномедицинските услуги не са част от модела „Зона ЗаКрила“ и на място няма медицински персонал, навременният достъп до тези услуги невинаги може да бъде гарантиран, което може да създаде затруднения. Въпреки това всяко дете, което се нуждае от съдебномедицинска експертиза, бива информирано и придружено до съответното заведение. Моделът „Зона ЗаКрила“

предоставя посреднически и застъпнически услуги, които улесняват достъпа до медицинска помощ, включително чрез изготвяне на съдебномедицинска документация и медицински удостоверения, както и чрез придружаване на децата при прегледи при специалисти. Когато в център на „Зона ЗаКрила“ бъде прието пострадало дете, което се нуждае от спешна медицинска помощ, екипът придружава детето до съответното здравно заведение, за да гарантира, че ще му бъде оказана навременна помощ и ще получи първична медицинска грижа. Дългите забавяния и липсата на среда, подходяща за деца, създават допълнителни трудности при провеждането на медицинските прегледи. Анкетираният отбелязва също, че секторът на здравеопазването все още не е добре интегриран в мултидисциплинарния подход и че доставчиците на медицински услуги имат ограничено разбиране за своята ключова роля в координираното предоставяне на услугите. Като още един пропуск е посочена липсата на продължителна психосоциална подкрепа след непосредствено преживяна криза. Според докладите този вид услуги за дългосрочна подкрепа често не разполагат с достатъчно финансиране.

Идентифициране на случаите и процедурата за насочване

Жертвите се идентифицират и насочват към услугите на „Зона ЗаКрила“ по различни начини, включително чрез Националната телефонна линия за деца и нейния онлайн чат, от службите за закрила на детето, чрез полицейски протоколи, съставени по време на разследвания на случаи на домашно или сексуално насилие, от болници или общопрактикуващи лекари, които установяват наранявания или признаци на липса на внимание и грижи, както и чрез сигнали от общността (от членове на семейството или съседи). Някои деца също така сами съобщават за проблема и се обръщат директно към службите за помощ, особено чрез онлайн чат услуги, много от които бяха създадени в отговор на големия брой „мълчаливи обаждания“ – обаждания, които травмирани деца правят, за да потърсят помощ, но след това не са в състояние да проговорят.

Служителите на „Зона ЗаКрила“ обясняват, че учителите и училищната администрация често не разполагат с необходимите знания и възможности да разпознават случаи на насилие над деца, включително вреда, улеснена чрез употребата на технологии, и да ги насочват към съответните

служби. Това представлява значителен пропуск, тъй като учителите общуват ежедневно с децата и често са сред първите, които забелязват, когато дадено дете изпитва затруднения или е жертва на насилие у дома или в друга обстановка.

Механизмът за координация с цел осигуряване на закрила на дете, което е изложено на риск или е жертва на насилие или експлоатация, е определен в член 36г. от Закона за закрила на детето (2019 г.).¹⁶ Този закон предвижда, че дирекцията „Социално подпомагане“ трябва да създаде мултидисциплинарен екип, който да разработи план за действие за защита или превенция, съобразен с нуждите на конкретното дете, и да работи съвместно до приключването на случая. Предвидените мерки, които трябва да бъдат предприети, са следните:

- В рамките на 24 часа от получаването на сигнал за дете, което е изложено на риск или е жертва на насилие или експлоатация, социален работник, назначен от директора на дирекция „Социално подпомагане“, трябва да оцени сигнала.
- Ако информацията бъде потвърдена, социалният работник трябва да уведоми членовете на мултидисциплинарния екип както устно (по телефона), така и писмено, и да определи дата и час за среща на екипа.

Екипът, ръководен от назначения социален работник, трябва да включва:

- представител на районното полицейско управление (районен инспектор, инспектор от детска педагогическа стая или оперативен работник);
- представител на районната прокуратура;
- представител на общината.

По преценка на ръководителя на екипа могат да бъдат поканени и следните членове:

- представител на регионалната здравна инспекция;
- личният лекар на детето или представител на болницата, откъдето е постъпил сигнал по случая;
- представител на регионалното управление по образованието и съответното училище, детска градина или друга образователна институция;
- представител на доставчика на финансираната от държавния бюджет социална услуга, която детето ползва;

¹⁶ Република България, Закон за закрила на детето, Държавен вестник, София, 2000 г. (с изменения от 2019 г.).

- кметът на общината, който подпомага координацията на дейността на мултидисциплинарния екип.

Анкетираните обясняват, че на практика предвидените стъпки често се забавят и процедурата (вж. *Фигура 4*) невинаги се спазва систематично. Както вече бе отбелязано, неформалните контакти и личните връзки продължават да играят ключова роля за осигуряването на навременни и подходящи реакции. Насочването към услугите на „Зона ЗаКрила“ се извършва по преценка на службите за закрила на детето. На практика някои случаи, според сведенията дори тежки, се приключват, без жертвата да бъде насочена към служби за подкрепа.¹⁷ В същото време насочването на всички случаи към модела би могло да надхвърли настоящия капацитет на услугата.¹⁸

17 Хар, Робин, „Оценка на Детските центрове за застъпничество и подкрепа, реализирани с подкрепата на УНИЦЕФ България: Окончателен доклад“ [Evaluation of Child Advocacy Centres Supported by UNICEF Bulgaria: Final report], УНИЦЕФ България, София, май 2020 г.

18 Венке, Дая, „Проучване на УНИЦЕФ Регионален офис за Европа и Централна Азия за документацията на „Барнахус“: Случай от практиката – България.“ (проект от 9 април 2024 г.), Детски фонд на ООН, Регионален офис за Европа и Централна Азия, Женева, 2024 г.

„Препоръките обикновено се правят чрез Отделите за закрила на детето. От юридическа гледна точка те би трябвало да водят конкретния случай. В действителност обаче нещата стоят точно наобратно – „Зона ЗаКрила“ действа проактивно и поема водещата роля в координацията.“

„Четири институции, към които задължително трябва да се обърнем при всеки случай на насилие над деца, са Отделът за закрила на детето, полицията, прокуратурата и общината. Услуга като „Зона Закрила“ може да бъде определена като координационен механизъм, чрез който всички тези хора да работят заедно, но често именно ние сме тези, които вършим работата.“

- Служител в услуга, работеща по модела „Зона ЗаКрила“

Фигура 4.

Процедура за насочване към услуги, предоставяни по модела „Зона ЗаКрила“

Източник: Диаграма, изготвена въз основа на публикацията на УНИЦЕФ България „Процедура за взаимодействие при наличие на дете в риск“, София, 2018 г.

4

Приспособимост към цифровата ера

Мултидисциплинарните модели все по-често се сблъскват със случаи на сексуално насилие и експлоатация на деца, улеснено чрез употребата на технологии, но настоящите системи не са проектирани и не разполагат с необходимите ресурси, за да реагират ефективно.¹⁹ Децата, засегнати от такива нарушения, често се нуждаят от специализирани услуги и подходи.²⁰ Реагирането на вреди, улеснени чрез употребата на технологии, представлява значителна трудност във всеки контекст, но може да бъде особено трудно в страни, където системите за закрила на детето са ограничени от липса на капацитет и ресурси.

Анкетираните посочват, че сексуалната експлоатация и насилие над деца, улеснени чрез употребата на технологии, включително манипулирането на деца онлайн с цел сексуална злоупотреба, сексуалното изнудване, разпространението на материали със сексуално насилие над деца и кибертормозът със сексуално съдържание, представляват все по-нарастващ проблем в България. Децата все по-често стават мишена на престъпници чрез социалните медии, приложенията за съобщения, платформите за игри и платформите за споделяне на видеоклипове. Съобщава се също за случаи на разпространение без получено съгласие на интимни снимки и други форми на насилие чрез изображения, засягащи юноши.

Идентифициране и подаване на сигнал

Понастоящем конкретните въпроси, свързани с използването на технологии от децата и техните взаимодействия онлайн, не са включени в стандартните инструменти за оценяване. При

съмнение за насилие, улеснено чрез употребата на технологии, служителите могат да задават уточняващи въпроси по време на първоначалните разпити и изслушвания. Това обаче се прави на случаен принцип. Липсата на систематичен скрининг означава, че действителното разпространение на насилието, улеснено чрез употребата на технологии, сред децата, ползващи тези услуги, остава неизвестно, а възможностите за намеса често може да бъдат пропуснати. Обикновено цифровите доказателства се откриват случайно едва когато бъде подаден сигнал за случай на физическо насилие или друго нарушение, свързано със закрилата на детето. Има тенденция всички форми на сексуално насилие, за които липсват физически доказателства, да се разкриват или съобщават много по-рядко.

Без рутинни въпроси относно преживяванията на децата в интернет, моделите на използване на технологиите и потенциалната експлоатация, случаите често се установяват единствено чрез:

- дете или родител, които спонтанно разкриват информация (това обаче се случва рядко, тъй като детето или родителят му може да изпитват срам или страх, или може да не осъзнават вредата, улеснена чрез употребата на технологиите);
- физическо насилие, което води до насочването на детето към съответните служби;
- разследвания на правоохранителните органи, които водят до установяване на самоличността на жертвите (често инициирани от чужди органи).

¹⁹ „Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи за деца, жертви и преживели насилие“, стр. 24 – 28.

²⁰ „Child Frontiers“, Център за психосоциална подкрепа и ресурси за правата на децата и УНИЦЕФ Филипини, „Изследване относно стратегиите за интервенция за рехабилитация и реинтеграция на деца, жертви/преживели сексуално насилие и експлоатация в интернет във Филипините“, УНИЦЕФ Филипини, град Мандалуйонг, ноември 2023 г.

Неправителствените организации, Националната телефонна линия за деца (116 111) и националната гореща линия на Центъра за безопасен интернет (124 123), която се управлява от Националния център за безопасен интернет в България, често са първите места, към които се обръщат децата, търсещи помощ или желаещи да съобщят анонимно за насилие, улеснено чрез употребата на технологии (по телефона или чрез онлайн чат услуги). Случаите се съобщават и директно на полицията и звената за борба с киберпрестъпността, които ръководят дейностите по събиране на доказателства в интернет и провеждането на разследвания. Когато бъде установен такъв случай, екипите на службите за закрила на детето осигуряват незабавна социална подкрепа на жертвите и извършват оценка на риска съгласно общоприетите си процедури. Прокуратурата и съдилищата се занимават с воденето на съдебни производства, които, както отбелязват анкетираните, често са бавни и сложни в случаите на насилие, улеснено чрез употребата на технологии. Ако случаят бъде насочен към услугите на „Зона ЗаКрила“, психолозите предлагат консултации за преодоляване на травмата на деца, станали жертви на насилие, улеснено чрез употребата на технологии.

Неправителствени организации, сред които ИСДП и Анимус, съвместно с УНИЦЕФ България, проведоха специализирано обучение за професионалисти (включително психолози, съдебномедицински експерти, социални работници и служители на правоохранителните органи) по теми като безопасност в интернет; тактики за манипулирането на деца с цел сексуална злоупотреба; подходящи техники за провеждане на съдебни разпити при съмнения за насилие, улеснено чрез употребата на технологии; както и грижа за жертви на сексуално

насилие. Те обаче подчертаха, че капацитетът и уменията на доставчиците на услуги все още са ограничени, и посочиха няколко конкретни пропуски. Бе изтъкната необходимостта от допълнително обучение по технологии и разследване, особено за служителите на правоохранителните органи, по отношение на работата с криминалистични цифрови доказателства в случаите на вреди, улеснени чрез употребата на технологии.

Бяха отбелязани и предизвикателства, свързани с трансграничния характер на насилието, улеснено чрез употребата на технологии, което затруднява разследванията и може да наложи сътрудничество с международни агенции, надхвърлящо настоящите възможности на правоприлагащите органи. Секция „Престъпления срещу деца в интернет“ към отдел „Киберпрестъпност“ на българската Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ препоръча въвеждането на конкретни правни разпоредби, насочени към манипулирането на деца с цел сексуална злоупотреба, плащания с криптовалута и нефизическо насилие, с цел по-ефективно реагиране на престъпления, свързани с тези елементи. Разработването на протоколи за работа със случаи, в които деца са извършители на престъпления, особено в онлайн среда, също бе посочено като приоритет.

Предоставяне на специализирани услуги

Макар че по-голямата част от анкетираните служители на услугите, работещи по модела „Зона ЗаКрила“ (82%) потвърждават, че са се сблъскали с някои случаи на експлоатация и насилие над деца, улеснени чрез употребата на технологии, е необходимо повишаване на капацитета за

© УНИЦЕФ България/2024 г.

Служителите на услугите, работещи по модела „Зона ЗаКрила“, обясняват, че въпросите, свързани с насилието, улеснено чрез употребата на технологии, не се включват систематично в процедурите по приемане на случаи, което представлява сериозен пропуск, като се има предвид нарастващото разпространение на сексуалното насилие и експлоатация на деца, улеснени чрез употребата на технологии.

разпознаване и предоставяне на услуги на деца, засегнати от цифрови форми на сексуално насилие. Анкетиранияте служители на „Зона ЗаКрила“ изразяват значително по-малка увереност, че разполагат с достатъчен капацитет и знания, за да се справят с тези случаи. Постигнатият до момента напредък включва използването на „сините стаи“ на „Зона ЗаКрила“ за провеждане на разпити на деца, преживели сексуално насилие, улеснено чрез употребата на технологии, като се спазват същите протоколи, съобразени с травматичния характер на случая, както и при случаи на сексуално насилие, извършено при личен контакт, включително използването на съдебни разпити, съобразени с нуждите на децата. По отношение на разпознаването на случаи анкетиранияте подчертават, че някои екипи включват въпроси за поведението в интернет, манипулирането на деца онлайн с цел сексуална злоупотреба или злоупотребата с изображения при оценката на случаите. Според информацията това е по-вероятно да се случи сред екипите на „Зона ЗаКрила“ в Шумен и София, където специалистите са преминали обучение за идентифициране и реагиране на насилие, улеснено чрез употребата на технологии.

Усилията за оказване на помощ на деца, станали жертви на насилие и експлоатация, улеснени чрез употребата на технологии, включват мерки, свързани с въвеждането на Националната телефонна линия за деца и нейната функция за онлайн чат, както и националната гореща линия „SafeNet“. Държавната агенция за закрила на детето и Министерството на електронното управление също са разработили проекти за цифрови иновации, сред които и мобилното приложение „CyberkidZ

Patrol“, чиято цел е да се създаде сигурен и пряк канал за сигнализиране на случаи на сексуална експлоатация, изнудване или тормоз, улеснени чрез употребата на технологии.

Въпреки тези постижения, способността за разпознаване и адекватно реагиране на случаи на насилие, улеснено чрез употребата на технологии, остава неравномерна и непълна в цялата страна. Особено в селските райони ограничените технически познания на служителите на правоохранителните органи и криминалистите могат да доведат до затруднения при предприемането на мерки срещу извършителите и при разследването по наказателни дела.

Полицейските следователи обясняват, че при липса на физически доказателства за нанесена вреда е

Идентифициране на случаи на сексуално насилие, улеснено чрез употребата на технологии, в системите за управление на случаи

В рамките на модела „Зона ЗаКрила“ се събират данни за броя на насочените случаи, демографските характеристики, видовете съобщени случаи на насилие и предоставените услуги, като анкетиранияте подчертават, че тези данни се използват за установяване на тенденции, включително нарастващия брой случаи на насилие, улеснено чрез употребата на технологии. Това сочи, че при събирането на данни се извършва някаква класификация на случаите на насилие, улеснени чрез употребата на технологии, макар да не е ясно дали това се прави по систематичен и стандартизиран начин във всички обекти.

„Проблемът е, че полицаите, които се занимават с киберпрестъпления, не знаят за „Зона ЗаКрила“ и не се свързват с нея, нито ѝ препращат случаи. В момента се работи по това да се запознаят с услугата и да започнат да изпращат случаи. Екипът на „Зона ЗаКрила“ започна да провежда срещи с ключови фигури в полицията, които се занимават с киберсигурност, за да ги запознае с услугите, които предлагаме.“

„Случаите на вреди, улеснени чрез употребата на технологии, се разглеждат по същия начин като другите случаи на насилие, но за полицията е много по-трудно да намери доказателства. Затова разпитването на деца в такива случаи придобива изключително голямо значение като доказателство, тъй като другите видове доказателства са трудни за събиране.“

– Представители на ръководния екип на услуга, работеща по модела „Зона ЗаКрила“

трудно да се съберат достатъчно доказателства за експлоатация и насилие, улеснени чрез употребата на технологии, които да позволят осъждането на извършителите. Събирането на доказателства също може да бъде пренебрегнато, тъй като въпросите, свързани с вредите, причинени чрез използването на технологии, не се включват систематично в процедурите за приемане, а стандартизираните протоколи за идентифициране на цифровите форми на вреда все още не са разработени и въведени.

Капацитетът също е недостатъчен за осигуряване на психологическа подкрепа на жертвите на манипулирането онлайн с цел сексуална злоупотреба или сексуалното изнудване, особено що се отнася до дългосрочно консултиране или услуги, които надхвърлят рамките на спешната помощ и реагирането на кризи. Бързият преглед на световната литература, включващ изследването на „Child Frontiers“, показва, че децата, засегнати от експлоатация, улеснена чрез употребата на технологии, може да имат специфични нужди от подкрепа и възстановяване.²¹ Службите, предназначени да реагират на случаи на насилие при личен контакт, се сблъскват с предизвикателства при работата си със случаи на насилие, улеснено чрез употребата на технологии, поради уникалните характеристики на тези престъпления и тяхното въздействие върху децата. За да се реагира по подходящ начин, са необходими специализирани интервенции, основани на доказателства. Въпреки това подобни специализирани услуги продължават да са недостатъчни или изобщо да липсват в повечето части на света, включително в България.²²

21 „Мултидисциплинарни модели за грижа за деца, жертви и преживели насилие; Сексуално насилие и експлоатация в интернет във Филипините“ [Multidisciplinary Models of Care for Child Victims and Survivors; Online Sexual Abuse and Exploitation in the Philippines].

22 ECPAT International, „Прекратяване на насилието: Разговори с преживели младежи относно сексуалната експлоатация и злоупотребата с деца в интернет“, Глобално партньорство за прекратяване на насилието над деца, 2022 г.

Обща тенденция във всички страни е, че случаите на злоупотреба, улеснена чрез употребата на технологии, привличат вниманието на службите предимно когато водят до вреда „офлайн“ или са свързани с физическо насилие. Злоупотребите и експлоатацията, улеснени чрез употребата на технологии (по-специално излъчването на живо, сексуалното изнудване или злоупотребата с изображения без физически контакт), често остават незабелязани или не се съобщават в рамките на тези мултидисциплинарни модели, което представлява сериозна „сляпа зона“.

„В България правната рамка за борба със сексуалното насилие и експлоатация на деца в интернет се основава на Наказателния кодекс и Наказателно-процесуалния кодекс, които криминализират притежаването, разпространението и производството на материали, съдържащи сексуално насилие над деца, и допускат електронни доказателства в съда. Въпреки това продължават да съществуват сериозни затруднения: бавното приспособяване към цифровите реалности, ограничените технически възможности на правоприлагащите органи и сложният процес на събиране на доказателства в трансграничен план. Правилата за съхранение на данни са строги, изискват съдебен надзор, а международното сътрудничество в рамките на Будапещенската конвенция често протича бавно. Предстоящите инструменти на ЕС, като Регламента за електронните доказателства (в сила от 2026 г.) например, имат за цел да ускорят достъпа до електронни данни, но докато това не стане, разследванията ще продължат често да се провалят поради процедурни забавяния, липса на специализирано обучение и затруднения при съхраняването и удостоверяването на автентичността на цифровите доказателства, като същевременно се гарантира неприкосновеността на личния живот и защитата на правата на жертвите.“

5

Подход, ориентиран към детето, и връзки с общността

Услуги, съобразени с нуждите на децата

Моделът „Зона ЗаКрила“ е строго насочен към предоставянето на грижи, ориентирани към детето, и към индивидуализиране на услугите в зависимост от възрастта, пола и индивидуалните нужди на детето. Налице е и специализирана подкрепа за деца с увреждания. Например процедурите за провеждане на съдебномедицински разпити и за оказване на психологическа подкрепа са съобразени с възрастта, етапа на развитие и способността за изразяване на всяко дете. Персоналът ангажира по-малките деца чрез терапевтични интервенции, основани на игра, докато при по-големите деца и юношите се използват структурирани методи за консултиране и дискусия. Анкетиранияте отбелязват, че неправителствените организации, когато има такива, осигуряват най-гъвкавата и съобразена с конкретните нужди подкрепа, докато държавните услуги обикновено са по-унифицирани и по-малко адаптивни към конкретните нужди и уязвимости. НПО-та, сред които ИСДП и Анимус, прилагат подходи, съобразени с преживените травми, и модели за управление на случаи, основани на най-добрите международни практики, адаптирани към местния контекст. Въпреки това моделът „Зона ЗаКрила“ все още не включва специализирани институционални подходи за предоставяне на услуги

на деца от малцинства, бежанци, мигранти, ЛГБТКИ+ и деца, станали жертва на трафик.

Макар 67% от анкетиранияте служители, работещи на първа линия, да смятат, че услугите на „Зона ЗаКрила“ са адаптирани подобаващо към децата според възрастта им, по-малка група от анкетиранияте (57%) смятат, че услугите са подходящо адаптирани според пола на децата, а още по-малка група (39%) смятат, че услугите са подходящо адаптирани според конкретните уязвимости на децата. Що се отнася до рисковете, свързани с пола, участниците в проучването смятат, че момчетата са изложени на по-голям риск от сексуална експлоатация в сравнение с момчетата. Според докладите момчетата често се колебаят да говорят за преживяното от тях насилие поради стигмата, свързана с пола. Моделът „Зона ЗаКрила“ включва адаптирани методи за общуване и предлага психологическа подкрепа за деца със затруднения в развитието и умствено увреждане. Персоналът преминава известно обучение в тези области, но липсват стандартизирани насоки. Анкетиранияте посочват, че културното стигматизиране и липсата на професионална подготовка създават трудности при подкрепата на жертвите на насилие от ЛГБТКИ+ общността. По същия начин не съществуват конкретни национални насоки, посветени на децата, станали жертви на трафик.

„Извършваме индивидуални оценки и сегментация... изготвяме структурата на всеки случай поотделно... При всяко дете е различно. Същото важи и за децата с увреждания... различно е за всяко конкретно дете.“

– Управител на услуга, работеща по модела „Зона ЗаКрила“

Въпреки че моделът е насочен предимно към деца, станали жертви на насилие или експлоатация, той до известна степен обхваща и случаи, свързани с деца с опасно поведение, включително подкрепа за деца, които са заподозрени или обвинени в извършване на престъпление в рамките на наказателни производства. Опасното поведение се преодолява чрез психологически и социални интервенции, а не чрез наказателни мерки. Анкетирания обаче отбелязват, че липсват специализирани програми за деца с опасно сексуално или агресивно поведение. Бяха предприети усилия за разрешаване на този проблем чрез разработването и текущото пилотно внедряване на модела „Зона ЗаКрила Плюс“. „Зона ЗаКрила Плюс“ се основава на оригиналния модел „Зона ЗаКрила“, като разширява обхвата от деца, които са жертви или свидетели на насилие, към всички деца, участващи в съдебни или административни процедури, включително такива, които са в конфликт със закона и проявяват опасно поведение. Този разширен модел има за цел да подкрепи всички деца, включително деца, които са заподозрени или обвинени в извършване на престъпление, или които са извършили престъпления с насилствен, обиден или сексуален характер.

От 2023 г. ИСДП реализира пилотен проект, чиято цел е да проучи как „Зона ЗаКрила“ може по-ефективно да подпомага децата от ромската общност. Както ИСДП, така и Анимус разполагат със специализиран опит в работата с ромски деца и техните семейства, които са засегнати от социално изключване и бедност в България, а това може да повиши риска от експлоатация на децата.

В други пилотни програми се използват семейна медиация и дейности в общността, за да се подпомогнат всички деца от малцинствата и техните семейства. Например подкрепата за децата бежанци и мигранти се осигурява индивидуално за всеки отделен случай с помощта на неправителствени организации, особено в столицата София, предвид близостта ѝ до бежанските центрове.

Връзки с общността и участие на семейството

Като цяло структурираните връзки с общността се възприемат като слаби, което се отразява на достъпността на услугите на „Зона ЗаКрила“ и на културната уместност на модела. В някои населени места се провеждат дейности за работа в общността с цел да се информират жителите за дейността на „Зона ЗаКрила“ и за услугите за подкрепа, които се предлагат на децата и техните семейства. Дейностите за повишаване на осведомеността се провеждат и в сътрудничество с местни институции, включително полицията, съдилищата, прокуратурите, доставчиците на социални услуги и други участници в системата за закрила на детето, които работят с деца и жертви на насилие. Те включват дейности за работа на терен, насочени към доставчиците на услуги, които работят с деца, участващи в съдебни производства и обвинени в престъпления.

Адаптирането на услугите към нуждите на децата и юношите изисква също така да се разговаря с тях, за да бъдат разбрани техните надежди и приоритети. Служителите на „Зона ЗаКрила“ обясняват, че мненията на по-големите деца се документират по време на съдебните разпити или терапевтични сесии, за да бъдат взети предвид при планирането на интервенциите, като по този начин се гарантира, че индивидуалните планове за грижи отразяват гледните точки на децата. Въпреки това, макар в известна степен да се наблюдава участие на ниво конкретен случай, официалното участие на потребителите в проектирането и подобряването на услугите е ограничено. За това са посочени няколко причини, сред които липсата на ресурси и ограничената осведоменост относно подходите, основани на участието, и процесите на консултации, съобразени с нуждите на децата. Изразени са и опасения, че последващата работа с децата и семействата може да доведе до повторна травматизация.

„В България се наблюдава изключително толерантно отношение към насилието над деца и жени. В „Зона ЗаКрила“ се спазва принципът на нулева толерантност към насилието и се заема ясна професионална позиция относно това какво означава насилието за всеки.“

– Служител на услуга, работеща по модела „Зона ЗаКрила“

Казус:

Последователност на грижите и предизвикателствата, възникнали по пътя

По време на събирането на данни в България няколко служители на „Зона ЗаКрила“ описват конкретен случай, който ясно показва предизвикателствата, с които се сблъскват при оказването на помощ на деца, преживели тежки форми на насилие и малтретиране.

През лятото на 2023 г. услугата „Зона ЗаКрила“ (управлявана от Анимус) получава сигнал за шестгодишно момиче, което разказало на баба си по бащина линия, че е било сексуално малтретирано от пастрока на майка си, докато е живяло с нея в провинциален град в Западна България.

Насочване и реакция на институциите

Случаят не е разгледан в рамките на официалния механизъм за координация, както се изисква от Закона за закрила на детето. Вместо това детето е насочено към местния Отдел за закрила на детето на детето, която не отчита сигнала като случай на насилие и не свиква мултидисциплинарна координационна среща. Впоследствие са ангажирани услугите на „Зона ЗаКрила“ за оценка и подкрепа. Мултидисциплинарният екип на „Зона ЗаКрила“ поема отговорността по случая и предприема следните действия:

- Един психолог работи с детето.
- Един съветник оказва подкрепа на бабата на детето.
- Един съветник работи с бащата на детето.

Детето проявява сексуализирано поведение и забавяне в развитието, което съответства както на преживяно в миналото липса на внимание и грижи, така и на сексуална травма. Проведеният в „синя стая“ съдебен разпит потвърждава наличието на поведенчески признаци за сексуално насилие. Служителите на „Зона ЗаКрила“ подозират, че злоупотребата може да е имала и дигитален аспект, тъй като детето проявява страх от оборудване за видеозапис. Въз основа на психологическата оценка правният екип на Анимус помага на семейството да получи незабавна заповед за защита съгласно Закона за защита от домашното насилие, която забранява на майката и пастрока ѝ да влизат в контакт с детето.

Правни и процедурни предизвикателства

Въпреки ясните експертни заключения местната полиция и прокуратурата прекратяват делото поради „липса на доказателства“, като посочват забавянето в развитието на детето като основание за съмнение в показанията му. По-късно съдът отменя заповедта за защита, а майката, придружена от съдия-изпълнител, насилствено извежда детето от училище след шестчасово предаване пред съучениците му, което води до сериозна повторна травматизация.

След време заповедта за защита е възстановена и детето е върнато при баща му. Въпреки това то проявява значителна емоционална регресия и изпитва затруднения при адаптирането си в училище. Когато обаче случаят е прехвърлен на местните власти, те го класифицират като „конфликт между родителите“, а не като сексуално насилие, което води до преустановяване на предоставянето на специализирани услуги за детето.

Изпъкват системни проблеми

- Липса на последователно прилагане на механизма за координация по отношение на децата, изложени на риск.
- Институционално отричане на сексуалното насилие, особено по отношение на жертви със забавяне в развитието.
- Слабо сътрудничество между социалните служби, полицията, прокуратурата и училищата.
- Риск училищата да стигматизират децата жертви, вместо да им оказват подкрепа.
- Претоварени и недостатъчно обучени отдели за закрила на детето, характеризиращи се с високо текучество на персонала и необходимост от подобряване на отчетността.

Резултат

По последна информация момичето е върнато при майка си, отново без адекватен надзор или терапевтична подкрепа. Специалистите от Анимус изразяват дълбока загриженост, че системата не е успяла да я защити и многократно я е излагала отново на травматични преживявания. Служителите, които разказват за случая, са явно разстроени и травмирани от невъзможността си да помогнат на това дете.

Извлечени поуки

Този случай илюстрира системния провал в координацията на дейностите по закрила на децата между различните институции и юрисдикции в България, особено по отношение на случаите на сексуално насилие над деца. Въпреки въвеждането на модела „Зона ЗаКрила“, предназначен да осигури ефективно мултидисциплинарно сътрудничество, екипът не успява да гарантира защитата на това дете, въпреки всичките си усилия. Екипът набляга на този случай, за да се подчертае необходимостта от систематичен и прилаган на национално равнище функционален мултидисциплинарен подход, ориентиран към детето, който да гарантира, че на децата се вярва, че са защитени и подкрепени чрез координирани съдебни, психологически и социални услуги.

© УНИЦЕФ България/2024 г./ Николай Стойков

6

Оценка на ефективността и съществуващи системи за мониторинг

В световен мащаб продължава да съществува необходимост от по-систематично събиране, анализ и използване на данни, за да се подпомогне изготвянето на политики, основани на доказателства, и подобряването на мултидисциплинарните услуги.²³ Българският модел „Зона ЗаКрила“ ползва две нива на мониторинг и оценка. НПО-тата, които управляват центровете (ИСДП и Анимус), представят на финансиращите партньори редовни доклади, основани на количествени и качествени данни. Съгласно този модел се събират количествени данни, разбити по възраст, пол и увреждане, относно броя на насочените случаи, демографските характеристики, видовете съобщени случаи на насилие и предоставените услуги. Статистическите данни се използват за установяване на тенденции (например нарастващ брой случаи на насилие, улеснено чрез употребата на технологии) и за подпомагане на разработването на стратегии за закрила на децата. Социалните работници и психолозите от екипа също изготвят и представят качествени обобщения на случаите, основани на разказите на децата, което дава по-пълна представа за проблемите. Въпреки това все още не са разработени стратегии за събиране на последваща информация от децата и семействата относно качеството и дългосрочното въздействие на интервенциите след приключването на случая. Все още не са създадени систематични възможности за клиентите да споделят своите мнения и препоръки относно подхода на модела и предоставяните услуги.

Ясни доказателства за ефективността на услугите на „Зона ЗаКрила“ се съдържат във вътрешните одити и оценки, проведени от финансиращите партньори, включително УНИЦЕФ и ЕС, с цел оценка на изпълнението на програмата и спазването на стандартите за закрила на детето. Прилагането на модела „Зона ЗаКрила“ е подробно документирано в рамките на тези процеси, а изготвените доклади бяха разгледани в рамките на настоящото проучване. Анкетираният подчертават, че макар тези доклади да се използват за определяне на приоритетите при финансирането и изготвянето на проектни предложения, включените в тях данни невинаги се анализират или използват систематично с цел подобряване на предоставянето на услугите. УНИЦЕФ има за цел редовно да преразглежда данните и да използва получените резултати

за застъпническа дейност, за да подпомогне изготвянето на национални препоръки и реформи в политиките, както и да подкрепи усилията за разширяване на обхвата на ефективните модели. Така, макар да продължават да съществуват пропуски в институционализирането на събирането на данни и планирането, основано на доказателства, събраната информация до известна степен се използва за повлияване на политическия диалог и инициативите за реформи на национално равнище.

Въпреки това, както вече беше посочено, липсват систематични измервания на краткосрочните и дългосрочните резултати от дейността по случаите. Държавната агенция за закрила на детето и Агенцията за социално подпомагане отговарят за контрола върху качеството на услугите съгласно Закона за закрила на детето и Закона за социалните услуги. Агенцията за качеството на социалните услуги отговаря за лицензирането на услугите съгласно Закона за социалните услуги и редовно контролира качеството им. През 2025 г. моделът „Зона ЗаКрила“, внедрен от Анимус, е посочен от тази агенция като пример за добра практика. Въпреки че по време на терапията или при обсъжданията по приключването на случая се събира обратна връзка от бенефициерите, включително родителите или други лица, полагащи грижи, анкетираният обясняват, че тази информация невинаги се записва, анализира или използва ефективно по систематичен начин при планирането.

Освен това събирането на данни за мониторинг и оценка изглежда неравномерно в различните региони, като анкетираният многократно отбелязват липсата на централизирана система в реално време за проследяване на мултидисциплинарните интервенции, предлагани от модела. Те отново изтъкват посочените по-горе проблеми, включително ограниченото прилагане на стандартизирани инструменти и подходящи за деца методи за оценка с участието на децата, ограничените ресурси и капацитет на персонала. Специалистите, които и без друго са под натиск поради голямото работно натоварване, разбираемо проявяват повишена предпазливост, когато вземат решения относно прякото включване на деца – жертви и преживели насилие – в процесите на оценяване.

²³ „Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи за деца, жертви и преживели насилие“, стр. 37. Например, от 28-те изследвани държави, в които функционират услуги от типа „Барнахус“ или подобни на „Барнахус“, само шест (Дания, Финландия, Норвегия, Полша, Испания и Швеция) са съобщили, че извършват оценка на тези услуги (вж. Грейер Сузана и Дая Венке [Greijer, Susanna, and Daja Wenke], Барнахус: „Европейско пътуване – Резултати от проучване за картографиране на мултидисциплинарни и междуведомствени модели на правосъдие, съобразено с нуждите на децата, в отговор на насилието над деца“ [Barnahus: A European journey – Findings of a mapping study on multidisciplinary and interagency child-friendly justice models responding to violence against children], Съвет на Европа, Страсбург, 2023 г., стр. 85 – 88).

Подкрепа за доставчиците на услуги и изграждане на капацитет

Изграждащи се структури за подкрепа

Необходимо е да се осигурят по-добра супервизия и подкрепа за специалистите, работещи с деца, пострадали от насилие.²⁴ Участниците в проучването от висшето ръководство на „Зона ЗаКрила“ признават важността на осигуряването на подкрепа за персонала, работещ на първа линия, и започват да разработват стратегии в тази насока, въпреки че прилагането им все още е неравномерно. ИСП и Анимус предлагат структурирани програми за благосъстоянието на персонала. Анкетираните обясняват, че персоналет на услугите, работещи по модела „Зона ЗаКрила“ получава подкрепа и се намира под надзора на квалифицирани психолози, като му се предоставят възможности да обсъжда сложните случаи и емоционалното напрежение. Освен това след работа се организират сесии за обсъждане по тежки или травматични случаи, като например на сексуално насилие и трафик на хора. Някои центрове организират дейности за сплотяване на екипа и неформални сесии за взаимна подкрепа с цел да се намали прегарянето. Въпреки това, макар служителите на неправителствените организации да имат по-добър достъп до структурирани програми за благосъстояние в сравнение със специалистите, работещи в държавния сектор, подкрепата за доставчиците на услуги остава фрагментирана.

Проучването установи, че на социалните работници, разследващи полицаи и прокурорите в рамките на държавните служби се предлага много ограничена структурирана подкрепа в областта на психичното здраве. Отговорите в анкетата посочиха, че стресът и емоционалното прегаряне сред държавните служители се дължат на прекомерния брой дела и недостатъчното време за обсъждане или размисъл. Въпреки че част от обучението за държавните служители включва компоненти, свързани с управлението на стреса, не се предлага институционализирана психологическа подкрепа. По време на интервютата с разследващи полицаи, прокурори и социални работници, проведени в рамките на това проучване, стана очевидно огромното напрежение, с което тези служители на първа линия се сблъскват ежедневно. Според доклади ограничената подкрепа в областта на психичното здраве за работещите на първа линия води до прегаряне, емоционална умора и значително текучество сред социалните работници, психолозите и съдебните експерти.

Макар че в някои проекти се организират обучения за персонала по теми като грижа за себе си, устойчивост и практики, съобразени с травматичните преживявания, такива инициативи не се провеждат редовно или последователно. Инициативите за подкрепа на персонала зависят

²⁴ „Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи за деца, жертви и преживели насилие“, стр. 42.

По време на интервютата представители на неправителствени организации и държавни служби, включително разследващи полицаи, прокурори и съдии, описват високата степен на личен стрес, с която се сблъскват в работата си. Това често се утежнява от усилията им да постигнат положителни резултати за децата и техните семейства. Анкетираните явно са дълбоко ангажирани с подпомагането на децата, за които извършват услуги, но обясняват, че в някои случаи най-добрият начин на действие не е възможен поради липса на достатъчно доказателства, съдебни решения или нежеланието на децата и техните семейства да се продължи да се работи по конкретния случай. Това важи особено за случаите на сексуално насилие, улеснено чрез употребата на технологии, като много деца и техните семейства подават сигнали, за да се гарантира премахването на неприличното онлайн съдържание, но предпочитат да не предприемат правни действия поради страх от стигматизация или от допълнителен стрес и травма, свързани със съдебния процес, който може да бъде продължителен, труден и понякога скъп.

от външно финансиране, а достъпността и обхватът на услугите, свързани с благосъстоянието, са непостоянни. Анкетираният подчертават необходимостта от систематични и редовни програми за подкрепа, които да гарантират задържането на персонала и качеството на услугите.

Обучение и изграждане на капацитет

ИСДП и Анимус, с подкрепата на УНИЦЕФ, играят водеща роля в организирането на инициативи за изграждане на капацитет за специалисти от цялата система за закрила на детето в България, включително персонала в центровете „Зона ЗаКрила“, службите за закрила на детето, кризисните центрове, полицейските звена, както и в секторите на правосъдието, здравеопазването и образованието. Тези инициативи се реализират чрез семинари, работни срещи и практически упражнения. Основните области на обучение включват: (1) грижа, съобразена с преживяната травма, и комуникация, съобразена с нуждите на детето; (2) техники за провеждане на съдебен разпит, използвани в „сините стаи“; (3) психологическа първа помощ и подходи за консултиране; (4) управление на случаи и подходи към мултидисциплинарното взаимодействие; (5) оценка на риска и кризисна интервенция за жертви на сексуална експлоатация и насилие; и (6) правни процедури, свързани с даването на показания от деца и заповеди за защита.

В рамките на модела „Зона ЗаКрила“ са разработени програми за въвеждащо и специализирано обучение за персонала и основните заинтересовани страни. Освен това партньорите на „Зона ЗаКрила“ са разработили обучителни модули, посветени на манипулирането на деца онлайн с цел сексуална злоупотреба, сексуалното изнудване и кибертормоза. Други теми от обучението включват грижа, съобразена с преживяните травми, провеждане на

съдебни разпити, психологическа първа помощ, управление на случаи и оценка на риска. Служителите на Националния център за безопасен интернет, които отговарят за горещата телефонна линия и линията за помощ по въпроси, свързани с онлайн безопасността, са специално обучени да обработват сигнали за злоупотреби, улеснени чрез употребата на технологии.

Въпреки това според докладите проектният характер и липсата на стандартизация на тези обучителни програми продължават да представляват проблем. Например социалните работници и психолозите в селските райони или по-малките градове рядко преминават обучение по въпросите, свързани с вредите, причинени чрез употребата на технологии. Беше подчертана необходимостта всички служители да преминават редовно задължително обучение и да имат достъп до практически инструменти за справяне с възникващите рискове, особено тези, свързани с цифровата експлоатация, предвид бързо променящите се прояви на вредите, улеснени чрез употребата на технологии. Липсата на систематично и институционализирано обучение остава сериозен пропуск, тъй като не може да се гарантира непрекъснатост след приключването на даден проект.

Като цяло проблемът се състои по-скоро в систематизирането, отколкото в осведомеността. Подкрепата за персонала, работещ на първа линия, обикновено е по-скоро реактивна, отколкото проактивна – тя се основава на мерки в отговор на прегаряне, а не на структурирана оценка на нуждите. За съжаление, това означава, че самите специалисти, които са отговорни за подкрепата на децата, жертви и преживели насилие, и за осигуряването на емоционалната грижа, която прави мултидисциплинарните модели „ориентирани към преживелите“, често получават слаба подкрепа и ниско възнаграждение и са най-изложени на риск от прегаряне.

„Въпреки тези усилия системата за закрила на детето в България продължава да страда от недостиг на персонал и ресурси и поради това не е в състояние ефективно да отговори на нуждите на уязвимите деца и семейства, нито да осигури цялостно управление на случаите и подкрепа.“

– Специалист по програмата за закрила на детето на УНИЦЕФ България

8

Пътят напред

Мултидисциплинарните модели, когато са правилно разработени, разполагат с достатъчно ресурси и се прилагат систематично, се оказват ефективни при осигуряването на координирани мерки, ориентирани към преживелите насилие деца, които отговарят на техните комплексни нужди.²⁵ Въпреки това разликата между желаното и реалността остава значителна. В България основното предизвикателство е свързано с мащаба. За да могат мултидисциплинарните модели да бъдат интегрирани в националните системи за закрила на детето като основни компоненти, те трябва да бъдат достъпни за цялото население при равни условия, а не да се ограничават само до столиците или пилотните райони. Това изисква достъпен и устойчив подход за разширяване на мащаба на моделите във всички административни единици на поднационално равнище – преход, който в повечето случаи се оказва труден за осъществяване.

Моделът „Зона ЗаКрила“ показва пътя за въвеждане на мултидисциплинарен подход в предоставянето на услуги за закрила на детето на местно ниво, въпреки че прилагането му все още е ограничено до избрани населени места. Целта е моделът „Зона ЗаКрила“ да бъде въведен във всички 28 области на България, като с помощта на мобилни екипи се

осигури обслужване на цялото население във всяка област.

За да се преодолеят продължаващите пропуски и да се подобрят резултатите, трябва да се обърне внимание на предизвикателствата, свързани с неравномерното прилагане, пречките пред достъпа до услуги и липсата на стандартизирани процедури в различните институции. Услугите също трябва да се развиват, за да могат да разпознават и ефективно да се справят със сексуалната експлоатация и насилието над деца в цифровата ера. В крайна сметка преодоляването на продължаващите пропуски ще зависи от трайния ангажимент на правителството, дарителите и партньорите за разширяване на насочената към децата подкрепа за онези деца, които са преживели сексуално насилие и експлоатация. Постоянното документиране и натрупване на опит в процеса на разпространение на модела „Зона ЗаКрила“ в цяла България ще подпомогне още повече напредъка, като ще даде възможност на заинтересованите страни да обменят практически решения, да адаптират иновациите към собствения си контекст и съвместно да се справят с променящите се форми на насилие, които се осъществяват чрез употребата на цифровите технологии.

²⁵ „Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи за деца, жертви и преживели насилие“, стр. 45.

Приложение I:

Препоръки

Национално равнище: Партньори от правителството

Осигуряване на устойчиво финансиране и ресурси

- Да се въведе модела „Зона ЗаКрила“ във всички 28 области на България, като с помощта на мобилни екипи се осигури обслужване на цялото население във всяка област.
- Да се увеличи финансирането за услуги за дългосрочна рехабилитация, включително терапия, програми за реинтеграция и дейности за работа на терен с деца и семейства.
- Да се въведат по-ефективни нормативни разпоредби и механизми за координация между националните и общинските власти с цел подобряване на сътрудничеството при случаи на насилие над деца.
- Да се възприеме в други региони механизмът за общинска координация, създаден по модела „Зона ЗаКрила“ в Шумен, като се насърчава създаването на подобни механизми и в други населени места.

Подобрения в политиката и законодателството

- Да се актуализират националните насоки и правните рамки, за да се обърне по-голямо внимание на насилието, улеснено чрез употребата на технологии, което все повече, но не изцяло, се обхваща от съществуващите системи. Конкретните препоръки включват въвеждането на специфични правни разпоредби относно манипулирането с цел сексуална злоупотреба и нефизическото насилие, както и изготвянето на протоколи за деца, които са обвинени в престъпления или са извършили такива.
- Да се засилят мерките за подкрепа за децата свидетели в съдебните производства, като се гарантира последователното използване на „сини стаи“.
- Националните и общинските власти трябва да създадат по-ефективни механизми

за координация с цел прилагане на съществуващите насоки и рамки и подобряване на сътрудничеството.

- Услугите, работещи по модела „Зона ЗаКрила“, да бъдат включени като официална част от координационните механизми.

Подобряване на координацията между ведомствата

- Да се утвърди правна и финансова регламентация на предоставянето на интегрирани услуги, както и национални разпоредби, според които полицейските и съдебните служители да бъдат задължени да провеждат изслушвания по щадящ за децата начин в „сини стаи“, когато децата са жертви и свидетели на насилие и престъпления.
- Да се разработят стратегия и планове за действие за подобряване на предоставянето на услуги и координацията с услугите, работещи по модела „Зона ЗаКрила“, общинските органи, доставчиците на услуги, представителите на полицейските и съдебните органи, както и на системите на здравеопазването и образованието.
- Да се разработи централизирана цифрова система за управление на случаите, която да позволява обмен на информация между социалните служби, полицията, прокуратурата и неправителствените организации.
- Да се стандартизират официалните протоколи и процедурите за насочване, за да се гарантира последователност във всички сектори.
- Да се възложи и укрепи ролята на местните мултидисциплинарни екипи, като се гарантира, че те се срещат редовно и следват ясни насоки за управление на случаите.
- Да се създаде пряк механизъм за насочване от Националната телефонна линия за деца към услугите, работещи по модела „Зона ЗаКрила“, и да се свържат други проекти за цифрови иновации, включително мобилното приложение „Cyberkids“, с подходящите услуги.

Ниво на техническа подкрепа: УНИЦЕФ и партньори по изпълнението

УНИЦЕФ и неговите партньори по изпълнението играят важна роля в обмена на информация и насърчаването на по-ефективно междуведомствено сътрудничество. Това включва насърчаване на правителството на България да поеме по-голяма отговорност за мултидисциплинарни модели като „Зона ЗаКрила“, като същевременно се осигурява необходимата техническа подкрепа и насоки за улесняване на този процес. Изследователски инициативи като настоящото проучване предоставят доказателства и посочват пропуските и възможностите за укрепване на предоставянето на мултидисциплинарни услуги.

Устойчивост

- Правителството на България следва да разработи стратегия за финансиране и подкрепа на разширяването на модела „Зона ЗаКрила“ за предоставяне на интегрирани услуги в цялата страна.
- Като част от националната стратегия за разширяване на обхвата УНИЦЕФ следва да продължи да предоставя жизненоважна техническа подкрепа, съвети и насоки относно политиките, като същевременно постепенно преминава от финансова към друг вид подкрепа.

Повишаване на осведомеността и превенцията

- Да се подкрепи разработването и провеждането на национални кампании за повишаване на осведомеността относно сексуалното насилие над деца и наличните услуги, включително стратегия за повишаване на осведомеността, насочена към широката общественост.
- Да се работи със съответните заинтересовани страни за разработване на стратегия за повишаване на осведомеността относно сексуалната експлоатация и насилието над деца, улеснени чрез употребата на технологии, и да се посочи ясно към кого могат да се обърнат децата и семействата за незабавна и конфиденциална помощ.
- Да се осигури сътрудничество с други сектори, включително секторите на здравеопазването, образованието и социалната закрила, с цел:
 - да се повиши осведомеността сред учителите, медицинските работници и социалните работници, за да им се помогне да разпознават ранните признаци на насилие и своевременно да насочват случаите;
 - да се разшири обхватът на успешните на национално ниво и основани на доказателства превантивни програми, като например всеобхватната училищна програма „Стъпки заедно“, разработена от УНИЦЕФ и Министерството на образованието и науката, с цел споделяне на информация за личната безопасност, рисковете в интернет и начините за търсене на помощ.

Оперативно ниво: Организации, подкрепящи прилагането и разширяването на модела, изпълняващи проекта „Зона ЗаКрила“

Засилване на обучението на служителите и повишаване на капацитета

- Да се осигури редовно, стандартизирано и задължително обучение за всички специалисти (социални работници, психолози, разследващи полицаи, прокурори, медицински персонал) в следните области:
 - грижа, съобразена с преживените травми, и процедури, съобразени с нуждите на децата;
 - техники за провеждане на съдебни разпити, съобразени с нуждите на деца от различни възрасти и с различна степен на уязвимост;
 - разглеждане на случаи на сексуална експлоатация, свързани с употребата на технологии, включително цифрова криминалистика и онлайн безопасност.
- Да се планират и проведат задължителни въвеждащи обучения за всички нови служители и да се планира програма за изграждане на капацитета, която да се реализира чрез обучения на работното място всяка година.
- Да се осигури последователна и достъпна супервизия и подкрепа в областта на психичното здраве за персонала, с цел да се намалят прегарянето и вторичната травма.

- Да се разработят специализирани подходи за деца с увреждания и младежи от ЛГБТКИ+ общността, тъй като тези групи често се сблъскват с допълнителни пречки при достъпа до подкрепа.

Засилване на мониторинга и оценката

- Да се направи преглед на системите за мониторинг и те да се актуализират, така че те да могат да служат като истински платформи за учене и по този начин да се подобри предоставянето на услугите и да се повишат резултатите за децата.
- Да се подобрят механизмите за обратна връзка, които да позволяват обобщаване и анализ на констатациите, за да се използва получената информация директно за подобряване на качеството на услугите и за определяне на приоритетите в обучението.
- Да се разработят показатели и мерки за успешно възстановяване и положителни промени в благосъстоянието на децата и техните родители/лицата, които се грижат за тях.

Подобряване на достъпа и приобщаването

- Да се разширят мобилните мултидисциплинарни екипи, за да могат да достигнат до селските райони и уязвими общности, където липсват услуги.
- Да се осигурят културни медиатори и преводачи, за да се подпомогнат по-ефективно ромските семейства, бежанците и децата на мигранти.
- Да се набере персонал и служители за мобилни дейности от ромски и турски произход в услугите, работещи по модела „Зона ЗаКрила“.

Приложение II:

Проверени източници

Фондация „Асоциация Анимус“ и Институт по социални дейности и практики, „Методика за интегрирано предоставяне на подкрепа от различни системи: Център за застъпничество и подкрепа на деца, жертви на насилие и/или престъпления, и на техните родители („Зона ЗаКрила“ на регионално ниво)“, УНИЦЕФ България, София, 2023 г.

Център за изследване на демокрацията, „Картографиране на системите за закрила на детето в ЕС (27): България“, ЦИД, София, 2023 г.

„Child Frontiers“, Център за психосоциална подкрепа и ресурси за правата на децата и УНИЦЕФ Филипини, „Изследване относно стратегиите за интервенция за рехабилитация и реинтеграция на деца, жертви/преживели сексуално насилие и експлоатация в интернет във Филипините“ [Study on Intervention Strategies for the Rehabilitation and Reintegration of Child Victims/Survivors of Online Sexual Abuse and Exploitation in the Philippines], УНИЦЕФ Филипини, град Мандалуйонг, ноември 2023 г., <https://www.unicef.org/philippines/reports/online-sexual-abuse-and-exploitation-philippines>, посетен на 11 май 2026 г.

ECPAT International, „Прекратяване на насилието: Разговори с преживели насилие младежи относно сексуалната експлоатация и насилие над деца в интернет“ [Disrupting Harm: Conversations with young survivors about online child sexual exploitation and abuse], Глобално партньорство за прекратяване на насилието над деца, 2022 г.

Хар, Робин Н. [Haarr, Robin N.], „Оценка на Детските центрове за застъпничество и подкрепа, реализирани с подкрепата на УНИЦЕФ България: Окончателен доклад“ [Evaluation of Child Advocacy Centres Supported by UNICEF Bulgaria: Final report], Детски фонд на Организацията на обединените нации, София, май 2020 г.

Маринова, Цветелина и Анета Генова. Национален доклад – България. Фондация „КЕРА“, София, 2024 г.

Република България, Наказателен кодекс, Държавен вестник, София, 1968 г. (с изменения, внесени до 2023 г.).

Република България, Закон за закрила на детето, Държавен вестник, София, 2000 г. (с изменения, внесени до 2019 г.).

Република България, Закон за защита от домашното насилие, Държавен вестник, София, 2005 г. (с измененията, внесени до 2023 г., в сила от 1 януари 2024 г.).

Република България, Семейен кодекс, Държавен вестник, София, 2009 г. (с изменения, внесени до 2023 г.).

Република България, Закон за социалните услуги, Държавен вестник, София, 2019 г. (с измененията, внесени до 2023 г., в сила от 1 януари 2020 г.).

Институт по социални дейности и практики (ИСДП), „Зона ЗаКрила“ и УНИЦЕФ, „Приятелско към детето правосъдие – къде сме ние?“, София, 2025 г., <https://library.sapi.bg.org/book/priyatelsko-km-deteto-pravosdie-kde-sme-nie>, посетен на 20 май 2026 г.

Държавна агенция за закрила на детето, „Методика за ползване и работа в специално обособени помещения „сини стаи“ за изслушване на деца и провеждане на разпити“, София, 2024 г.

Тодорова, Велина и др., „Възможно ли е да бъде щадящо правосъдието за деца в България? Контекстуализиран анализ на стъпките, границите и съпротивата срещу прилагането на Директива 2012/29/ЕС и Директива 2016/800/ЕС“, Български център за нестопанско право, София, 2021 г.

УНИЦЕФ България, „Детски център за застъпничество и подкрепа „Зона ЗаКрила“ – Услуга за интегрирано предоставяне на подкрепа на деца, станали жертви на насилие и/или престъпления, и на техните родители: Описание на модела“, София, 2023 г.

УНИЦЕФ България, „Процедура за взаимодействие при наличие на дете в риск“, София, 2018 г.

УНИЦЕФ България, „Насилието над деца в България и моделът на Детските центрове за застъпничество и подкрепа „Зона ЗаКрила“, презентация в PowerPoint, София, 2022 г.

УНИЦЕФ България, „Зона ЗаКрила“ – Правен анализ: Възможности за осигуряване на институционална и финансова устойчивост, УНИЦЕФ, София, 2023 г.

УНИЦЕФ България, „Описание на модела „Зона ЗаКрила“ и предложения за изготвяне на пътна карта за неговото разпространение в национален мащаб“, София, 2024 г.

УНИЦЕФ България, „Coram International“ и „ESTAT Research Consultancy“, „Изследване на насилието над деца в България: Резюме“, София, 2021 г.

УНИЦЕФ България, „Coram International“ и „ESTAT Research Consultancy“, „Изследване на насилието над деца в България, Част II: Капацитет на институциите, отговорни за превенцията, установяването и реакцията на насилието над деца в България“, София, 2021 г.

УНИЦЕФ България, Министерство на вътрешните работи, Държавна агенция за закрила на детето, Национална мрежа за децата и „Асоциация Родители“ (Национален център за безопасен интернет), „Доклад от Първа национална конференция „Децата в дигиталния свят: Заедно за безопасен интернет“,“ София, 2023 г.

Детски фонд на ООН, „Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи за деца, жертви и преживели сексуално насилие и експлоатация в цифровата ера: Бърз преглед на литературата относно услугите, ориентирани към детето, в отговор на насилие, извършвано както на живо, така и улеснено чрез употребата на технологии“ [Multidisciplinary Models of Care for Child Victims and Survivors of Sexual Abuse and Exploitation in the Digital Age: A rapid review of the literature on child-centred services responding to in-person and technology-facilitated abuse], УНИЦЕФ, Ню Йорк, март 2025 г.

Детски фонд на ООН, „Мултидисциплинарни модели на полагане на грижи: Укрепване на услугите за деца, жертви и преживели сексуално насилие и експлоатация в цифровата ера“ [Multidisciplinary Models of Care: Strengthening services for child victims and survivors of sexual abuse and exploitation in the digital age], УНИЦЕФ, Ню Йорк, декември 2025 г.

Венке, Дая [Wenke, Daja], „Проучване на УНИЦЕФ Регионален офис за Европа и Централна Азия за документацията на „Барнахус“: Случай от практиката – България. Проект от 9 април 2024 г.“ [UNICEF ECARO Barnahus documentation study: Case study Bulgaria. Draft as of 9 April 2024]. Регионален офис на УНИЦЕФ за Европа и Централна Азия (ECARO), 2024 г.

Венке, Дая. „Подкрепа за деца, жертви на насилие в България: Историята на „Зона ЗаКрила“. Документация на „Барнахус“ към УНИЦЕФ Регионален офис за Европа и Централна Азия – Случай от практиката – България. Проект от 14 май 2025 г.“ [Supporting Child Victims of Violence in Bulgaria: The Story of Zona ZaKmila. UNICEF ECARO Barnahus Documentation – Case Study Bulgaria. Draft as of 14 May 2025.]. Женева: Регионален офис на УНИЦЕФ за Европа и Централна Азия (ECARO), 2025 г.

